

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. 3. 2010; N 43/56 SbNU 479

Extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními a právními závěry

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jiřího Muchy a Michaely Židlické - ze dne 5. března 2010 sp. zn. III. ÚS 1624/09 ve věci ústavní stížnosti J. Š. proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. 11. 2008 č. j. 4 To 284/2008-475, kterým byl zrušen prvoinstanční rozsudek a stěžovatel byl uznán vinným ze spáchání úmyslného trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009 č. j. 8 Tdo 344/2009-520, jímž bylo odmítnuto jako zjevně neopodstatněné stěžovatelovo dovolání, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Okresního soudu v Novém Jičíně jako vedlejšího účastníka řízení.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 4. 2009 č. j. 8 Tdo 344/2009-520, rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. 11. 2008 č. j. 4 To 284/2008-475 a rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 23. 7. 2008 č. j. 21 T 33/2006-446 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, splňující všechny náležitosti ve smyslu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu") se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě, neboť jimi měla být dotčena jeho základní práva garantovaná článkem 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a článkem 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") a zároveň mělo dojít k porušení čl. 90 a čl. 95 odst. 1 Ústavy.

II.

2. Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a z obsahu spisů Okresního soudu v Novém Jičíně sp. zn. 21 T 33/2006 (dále jen "trestní spis") a sp. zn. 21 Nt 1401/2009, které si Ústavní soud vyžádal, byla ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů vydána v průběhu velmi komplikovaného trestního řízení, vedeného již od roku 2005, v němž byl stěžovatel stíhán jako obviněný spolu se spoluobviněným Z. B. (dnes již pravomocně odsouzeným). Meritorní rozhodnutí obecných soudů týkající se stěžovatele se několikrát měnila:

3. O obžalobě, podané na stěžovatele státním zástupcem Krajského státního zastupitelství v Ostravě dne 3. 3. 2006 (č. j. 3 KZV 69/2005-41) pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) tr. zák. (pozn.: zkratka "tr. zák." označuje v textu tohoto nálezu dnes již neplatný zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který platil v době rozhodování obecných soudů v této věci), rozhodl Okresní soud v Novém Jičíně nejprve tak, že usnesením ze dne 18. 9. 2006 č. j. 21 T 33/2006-254 věc postoupil podle § 222 odst. 2 tr. řádu nadřízenému obžalovanému, protože dospěl k závěru, že nejde o trestný čin, nýbrž že skutek by mohl být posouzen jako kázeňský přestupek.

4. Proti tomuto usnesení podal státní zástupce stížnost, o které rozhodl Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 22. 5. 2007 č. j. 4 To 36/2007-318 tak, že podle § 149 odst. 1 písm. b) tr. řádu stížností napadené rozhodnutí zrušil a okresnímu soudu uložil, aby o věci znovu jednal a rozhodl.

5. Poté rozhodl Okresní soud v Novém Jičíně rozsudkem ze dne 30. 11. 2007 č. j. 21 T 33/2006-386 tak, že stěžovatele podle § 226 písm. b) tr. řádu zprostil obžaloby.

6. Proti tomuto usnesení podal státní zástupce odvolání, o němž odvolací soud usnesením ze dne 14. 5. 2008 č. j. 4 To 102/2008-425 rozhodl tak, že napadený rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. b) a d) tr. řádu zrušil a podle § 259 odst. 1 tr. řádu věc vrátil soudu prvního stupně k novému rozhodnutí.

7. Novým rozsudkem nalézacího soudu ze dne 23. 7. 2008 č. j. 21 T 33/2006-446 byl obžalovaný uznán vinným, nikoliv však žalovaným úmyslným trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) tr. zák., nýbrž trestným činem maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti podle § 159 odst. 1 tr. zák. Obžalovanému byl uložen trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvou let. Proti tomuto rozsudku podal státní zástupce opět odvolání.

8. Následujícím rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. 11. 2008 č. j. 4 To 284/2008-475 byl prvoinstanční rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. b), c) a d) tr. řádu zrušen a podle § 259 odst. 3 písm. a) tr. řádu byl obžalovaný uznán vinným původně žalovaným úmyslným trestným činem zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) tr. zák. Obžalovanému byl uložen trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání jednoho roku. Tento rozsudek nabyl právní moci.

9. Skutek trestného činu je ve výroku pravomocného odsuzujícího rozsudku popsán tak, že obžalovaný "dne 7. 7. 2005 kolem 14:30 hodin v Bílovci, okres Nový Jičín, na Obvodním oddělení Policie ČR jako policejní komisař Policie ČR OŘ SKPV Nový Jičín provádějící prověřování v trestní věci podezření z trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) tr. z. vedené pod č. j. ORNJ-1518/Bi-TC-2005, v úmyslu označit Z. Ch. za pachatele a tímto mu způsobit škodu spočívající v zahájení trestního stíhání proti jeho osobě jako obviněnému, při jednání již pravomocně odsouzeného npor. Z. B., který Z. Ch. pod pohrůžkou, že se zná s jeho nadřízeným a nechá jej propustit ze zaměstnání, nutil, aby se přiznal ke krádeži fotoaparátu, a když to jmenovaný odmítal, křičel na něj, uhodil jej nejméně čtyřikrát otevřenou dlaní do tváře, a když se ani poté ke krádeži fotoaparátu nedo znal, udeřil jej dvakrát pěstí do levé tváře, uchopil za vlasy tak, až mu je vytrhal a hlavou mu uhodil třikrát o skříň, a způsobil mu zranění, spočívající ve zhmoždění obou částí dolní čelisti a temene hlavy, které si vyžádalo jednorázové lékařské ošetření, přičemž takto jednal v rozporu s ust. § 6 odst. 1 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, a § 52 tr. ř. a v rozporu s článkem 25 odst. 4 závazného pokynu policejního prezidenta č. 130/2001, a se Z. Ch., který opakovaně uvedl, že se krádeže nepopustil, o obsahu jeho vysvětlení nese psal úřední záznam, čímž porušil ust. § 158 odst. 5 tr. ř., od počátku nijak nereagoval, ač byl povinen provést služební zákrok či úkon, když viděl, že je páchan trestný čin, a připustil, aby Z. Ch. vznikla bezdůvodná újma, přičemž takto jednal v rozporu s ust. § 7 odst. 1, § 6 odst. 1 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, v rozporu s článkem 25 odst. 4 závazného pokynu policejního prezidenta č. 130/2001, v rozporu s § 52 tr. ř. a se Z. Ch., který opakovaně uvedl, že se krádeže nedopustil, o obsahu jeho vysvětlení nese psal úřední záznam, čímž porušil ust. § 158 odst. 5 tr. ř."

10. O dovolání odsouzeného rozhodl Nejvyšší soud usnesením ze dne 22. 4. 2009 č. j. 8 Tdo 344/2009-520 tak, že dovolání bylo podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. řádu odmítnuto jako zjevně neopodstatněné.

11. Pro úplnost lze doplnit, že odsouzený podal ještě návrh na povolení obnovy, který však byl usnesením Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 5. 8. 2009 č. j. 21 Nt 1401/2009-21 zamítnut. Stížnost proti tomuto rozhodnutí byla zamítnuta usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 16. 11. 2009 č. j. 4 To 284/2009-36. Obviněný napadal tato dvě zmíněná rozhodnutí ústavní stížností, vedenou u Ústavního soudu samostatně pod sp. zn. III. ÚS 155/10, o níž dosud nebylo rozhodnuto.

III.

12. Stěžovatel namítá porušení svých základních práv, zejména práva na soudní ochranu a práva na spravedlivý proces, přičemž jeho výtky lze shrnout ve stručnosti do dvou skupin:

a) Stěžovatel tvrdí, že se skutku, pro nějž byl odsouzen, vůbec nedopustil; orgány činné v trestním řízení prý nesprávně a neúplně zjistily skutkový stav věci a vyvodily z něj zcela chybné právní závěry o jeho vině. Toto tvrzení zejména konkretizuje poukazem na nesprávné zhodnocení svědeckých výpovědí svědků Ch., H., S. a B., z nichž má podle jeho názoru vyplývat závěr, že nebyl přítomen při výslechu

prověřovaného Ch. po celou dobu jeho trvání, takže údajné protiprávní počínání spoluobviněného B. nezpozoroval;

b) dále tvrdí, že se orgány činné v trestním řízení dopustily řady procesních pochybení. Uvádí zejména, že soud druhého stupně se ve svém rozhodnutí ze dne 18. 11. 2008 odchýlil od skutkového zjištění soudu prvního stupně a překvalifikoval oproti soudu prvního stupně žalovaný skutek podle přísnějšího ustanovení trestního zákona, aniž by znovu provedl podstatné důkazy, jak to vyžaduje ustanovení § 259 odst. 3 písm. a) tr. řádu; pouhý výslech jeho jako obviněného, v němž on sám navíc toliko odkázal na obsah dříve pořízených protokolů, nelze prý za nové provedení podstatných důkazů považovat. V postupu odvolacího soudu spatřuje stěžovatel též porušení zásady bezprostřednosti a ústnosti, upravené v § 2 odst. 11 tr. řádu.

IV.

13. Ústavní soud si podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření účastníků řízení k ústavní stížnosti. Nejvyšší soud a Krajský soud v Ostravě vyjádřily přesvědčení, že v původním řízení nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele a navrhly odmítnutí, případně zamítnutí ústavní stížnosti. Pro bližší argumentaci odkázali účastníci na odůvodnění svých rozhodnutí.

14. Okresní soud v Novém Jičíně poukázal ve svém vyjádření na svá stanoviska, zastávaná již v průběhu trestního řízení.

15. Protože uváděná vyjádření neobsahovala žádné nové skutečnosti, které by již nebyly stěžovateli známy, nebyla mu zaslána k replice.

V.

16. Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu lze v řízení o ústavní stížnosti se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci a vedlejší účastník v projednávané věci souhlas dali, a od ústního jednání bylo proto upuštěno.

VI.

17. Ústavní soud v první řadě konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím soudu porušena stěžovatelova základní práva a svobody chráněné ústavním pořádkem České republiky. K porušení ústavním pořádkem zaručených práv osob dochází zejména tehdy, pokud orgány veřejné moci nesprávně aplikují právní normy, takže se právní závěry v jejich rozhodnutích dostávají do extrémního nesouladu s vykonávanými skutkovými zjištěními [srov. např. nález ve věci sp. zn. I. ÚS 401/98 ze dne 13. 1. 1999 (N 3/13 SbNU 11)]; veškeré nálezy Ústavního soudu jsou dostupné též v internetové databázi na <http://nalus.usoud.cz>.

18. V projednávané věci Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť napadenými pravomocnými rozhodnutími obecných soudů došlo k zásahu do základních práv stěžovatele.

VII.

19. Správná je námitka stěžovatele, že obecnými soudy nebylo prokázáno naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) tr. zák.

VII/1. Neprokázání objektivní stránky trestného činu

20. Ze znaků objektivní stránky jsou stěžovateli kladeny za vinu tři způsoby jednání (nesplnění povinností vyplývajících z jeho pravomoci), totiž že

- "nijak nereagoval, ač byl povinen provést služební zákrok či úkon, když viděl, že je páchán trestný čin" spoluobviněným Z. B.,

- "připustil, aby Z. Ch. vznikla bezdůvodná újma, spočívající v zahájení trestního stíhání proti jeho osobě",

- "nesepsal úřední záznam" o obsahu vysvětlení podaného Z. Ch.

21. Obecně je třeba konstatovat, že všechny tři uvedené způsoby mají de facto formu omisivního jednání (opomenutí, nekonání). Prokázání omisivního jednání a dovození trestněprávní odpovědnosti je již z principu vždy obtížnější, než je tomu v případě komisivního jednání (konání), protože trestnost je vázána na další doplňující podmínky (musí jít o opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen - viz § 89 odst. 2 tr. zák.). Také po důkazní stránce je situace vždy obtížnější, protože obecně platí, že pouhé opomenutí zanechává zpravidla méně stop, z nichž by bylo možno dovodit příčinnou souvislost mezi nekonáním a následkem.

22. V posuzovaném případě se orgánům činným v trestním řízení nepodařilo jednání obviněného Š. dostatečně prokázat: K naplnění první varianty omisivního jednání ("nereagoval, ač viděl") je nezbytně nutné obviněnému prokázat, že byl fyzicky přítomen při trestním jednání Z. B., tj. v době, kdy Z. B. slovně vyhrožoval Z. Ch. při výslechu na Obvodním oddělení Policie České republiky v Bílovci dne 7. 7. 2005 a kdy ho brachiálně napadl. Tuto skutečnost osobní přítomnosti stěžovatele při výslechu vedeném Z. B. měly orgány činné v trestním řízení za nesporně prokazanou z výpovědi Z. Ch. Ten byl v průběhu trestního řízení vyslýchán několikrát:

23. Do úředního záznamu o vysvětlení (podle § 158 odst. 5 tr. řádu), podaném dne 24. 10. 2005 před orgánem Inspekce ministra vnitra, Z. Ch. uvedl, že Z. B. i J. Š. se spolu s ním nacházeli v jedné místnosti, přičemž B. "mě začal vyslýchat" a Š. "se jenom díval a do pozdějšího výslechu se nijak nezapojoval" (č. l. 7 trestního spisu). Při tomto vysvětlení nebyl Z. Ch. vyslýchajícím orgánem výslovně dotázán, zda stěžovatel Š. byl přítomen po celou dobu úkonu; žádná informace o nepřetržité či přetržité přítomnosti stěžovatele při úkonu není v úředním záznamu o podaném vysvětlení ze dne 24. 10. 2005 obsažena. Ústavní soud si je vědom toho, že úřední záznam ze dne 24. 10. 2005 nebyl (a nemohl být) při trestním stíhání stěžovatele použit jako důkazní prostředek, protože podmínky pro jeho eventuální použití (např. ve zjednodušeném řízení podle § 314d odst. 2 tr. řádu) nebyly v daném případě splněny. Ústavní soud zmiňuje obsah tohoto záznamu toliko pro ilustraci toho, že na počátku přípravného řízení zřejmě orgány činné v trestním řízení vycházely z ničím neodůvodněného předpokladu, že stálá přítomnost stěžovatele při úkonu se jakoby rozumí sama sebou, takže ji explicite (cílenými otázkami) nijak neověřovaly a učinily tak až v pozdějších fázích řízení (po vznesených námitkách stěžovatele), kdy vlivem časového odstupu od události je možnost ověření tohoto údaje pochybná.

24. V protokolu o svědecké výpovědi (č. l. 109 trestního spisu) složené Z. Ch. dne 11. 1. 2006 před státní zástupkyní OSZ v Ostravě je ohledně přítomnosti stěžovatele Š. v místnosti obsažena tato formulace: "Pokud si pamatuji, tak ten vyšší policista [pozn.: míněn policista Š.] pořád stál. Zdá se mi, že se dokonce z toho místa vůbec nehnul.". Jak je zřejmé, použitá slova "pokud si pamatuji", "zdá se mi" nejsou z hlediska kategoričnosti tvrzení nijak jednoznačná.

25. V protokolu o hlavním líčení, konaném dne 7. 11. 2007 u Okresního soudu v Novém Jičíně (č. l. 364 trestního spisu), svědek Ch. uvádí: "Nevím, jestli tam byli policisté pan B. a Š. po celou dobu, možná pan Š. odešel na chvíli. V době toho, kdy pan B. mě udeřil a tahal za vlasy, tak tam byl pan Š. a napomínal ho, ať toho nechá. Jestli potom odešel a vrátil se, to já už dnes neřeknu.".

26. Jak je patrné z odůvodnění ústavní stížnosti napadeného rozsudku krajského soudu, opírá se odsuzující rozsudek o tu část jedné výpovědi svědka Ch. ze dne 7. 11. 2007, z níž má vyplývat přítomnost stěžovatele při brachiálním útoku obviněného B. Protože žádný jiný důkaz o tomto faktu není k dispozici, jde nesporně o velmi obtížnou důkazní situaci, kdy odsouzení se opírá (v této nejpodstatnější části) o jediný důkazní zdroj.

27. K takovému stavu dokazování se Ústavní soud vyslovil např. v nálezu sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285) takto: "Důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl

pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 tr. ř.), podle níž orgány činné v trestním řízení jsou povinny samy provádět další potřebné a dostupné úkony tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 tr. ř.)."

28. Podle názoru Ústavního soudu nedostály obecné soudy povinnosti zakotvené v ustanovení § 2 odst. 6, totiž "hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu". Nebylo náležitě zhodnoceno, že výpověď svědka Ch. v té části, která se týkala otázky nepřetržitě či přetržitě přítomnosti stěžovatele při kritickém úkonu, byla velmi fragmentární, málo kategorická a že se v průběhu trestního řízení měnila. Odvolací soud dokonce, v rozporu se skutečností, v odůvodnění napadeného rozsudku chybně tvrdí, že výpověď poškozeného Ch. je prý "neměnná" (č. l. 482 trestního spisu).

29. Obecné soudy se dostatečně nevypořádaly s těmi svědeckými výpověďmi, které potvrzovaly, že stěžovatel nebyl při kritickém úkonu kontinuálně přítomen. Tak svědek J. N. vypověděl, že poškozený Ch. mu řekl, "že jeden z těch policistů, když byl na výslechu v Bílovci, odešel ..." (č. l. 144 trestního spisu). Svědek D. S. uvedl, že "Š. šel [během výslechu] na WC" (č. l. 365 trestního spisu). Svědek L. S. uvedl, že "pan Š. přišel ke mně dolů a potřeboval si zatelefonovat od dozorcího ... Nevím, jak dlouho telefonoval, ale možná 10 minut." (č. l. 365 trestního spisu). Odvolací soud v odůvodnění napadeného rozsudku paušálně tvrdí, že výpovědi svědků S., S. a B. "o kontaktu s obžalovaným v době jeho údajné nepřítomnosti ve výslechové místnosti" je prý třeba "hodnotit jako účelové, motivované snahou zabránit trestnímu stíhání obžalovaného" (č. l. 482, 483 trestního spisu), aniž by soud pro takové hodnocení uvedl jakýkoli argument.

30. Ke druhému způsobu jednání, který je uveden ve skutkové větě výroku odsuzujícího rozsudku ("připustil, aby Z. Ch. vznikla bezdůvodná újma, spočívající v zahájení trestního stíhání proti jeho osobě"), je třeba uvést, že orgány činné v trestním řízení nevěnovaly téměř žádnou pozornost dokázání příčinné souvislosti mezi jednáním obviněného ("připustil") a mezi údajně vzniklým následkem (zahájení trestního stíhání proti Z. Ch.), zejména tomu, zda všechny složky objektivní stránky trestného činy jsou kryty zaviněním stěžovatele.

31. Je zřejmé, že na zahájení a vedení trestního řízení proti Z. Ch., vedeného policejním komisařem R. H. z oddělení obecné kriminality SKPV Okresního ředitelství Policie České republiky v Novém Jičíně pod č. j. ČTS: ORNJ-263/OOK-V-2006 pro trestný čin zatajení věci podle § 254 odst. 1 trestního zákona, se podílelo více osob. Role obviněného Š. na způsobení tohoto následku (zahájení trestního stíhání) není nikterak konkretizována a dokázána.

32. Ani třetí forma komisivního jednání ("nesepsal úřední záznam, ač k tomu byl povinen") není v proběhlém trestním řízení náležitě prokázána. K jejímu prokázání nestačí pouhý odkaz na právní ustanovení, stanovící povinnost sepsat záznam nebo provést služební zákrok (tj. § 6 odst. 1 a § 7 tehdy platného zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, § 158 odst. 5 tr. řádu a článek 25 odst. 4 závazného pokynu policejního prezidenta č. 130/2001). Opomenutí povinnosti konat je totiž nutno vždy prokazovat ve vztahu k okolnostem a k poměrům pachatele (viz § 89 odst. 2 trestního zákona).

33. V dané věci byla situace poměrně značně nepřehledná, protože na prošetřování případu krádeže fotoaparátu, z níž byl podezírán Z. Ch., se v kritický den podílelo několik součástí policie (Obvodní oddělení Policie České republiky v Bílovci, Správa kriminální policie a vyšetřování Okresního ředitelství Policie České republiky v Novém Jičíně) a několik policistů (policejní inspektoři I. H. a D. S. a policejní komisaři Z. B. a J. Š.). Rozdělení úkolů a náplň činnosti těchto policistů v průběhu šetření nejsou v trestním spise náležitě a transparentně objasněny, není např. přesvědčivě zjištěno, zda některý ze zúčastněných policistů měl v dané situaci nadřazené postavení. Vyvozovat zvláštní odpovědnost obviněného Š. jen z faktu, že byl služebně starší a měl vyšší hodnost, jak to činí státní zástupce v závěrečné řeči u hlavního líčení (č. l. 366 trestního spisu), aniž by bylo objasněno konkrétní rozdělení úkolů v daném řízení, rozhodně nelze.

VII/2. Neprokázání subjektivní stránky trestného činu

34. Trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) trestního zákona je úmyslným trestným činem. Úmysl pachatele se musí vztahovat ke všem znakům objektivní stránky trestného činu, tj. jak k jednání pachatele, tak k následku trestného činu a k příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem. Na rozdíl od jiných trestných činů, které jsou páčány skutkově analogickými činy, jako jsou např. trestné činy nepřekážení trestného činu (§ 367 nového trestního zákoníku, tj. zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) nebo neoznámení trestného činu (§ 368 nového trestního zákoníku), je ve skutkové podstatě trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) trestního zákona vyjádřena úmyslná forma zavinění navíc též v kvalifikované pohnutce pachatele, tj. zákonným požadavkem, že jednání pachatele se musí dít "v úmyslu způsobit jinému škodu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch". Z toho je zřejmé, že úmyslná forma zavinění musí být obsažena jak v jednání (v daném případě úmyslně nesplnit povinnost vyplývající z jeho pravomoci), tak musí být kumulativně vztažena též k pohnutce (v daném případě úmyslně způsobit jinému škodu).

35. V daném případě se obecné soudy v napadených rozhodnutích otázkou úmyslného zavinění vůbec nezabývaly a úmysl pachatele nijak nedokazovaly. Spokojily se s apodiktickým tvrzením, že žalovaný skutek byl spáchán úmyslně, přičemž ani nerozlišily, zda má jít o úmysl přímý či nepřímý a k otázce úmyslu nevedly vůbec žádné dokazování. Tvrzení, vyslovené ve stížnostech napadených rozhodnutích, že se podařilo prokázat úmyslné zavinění, nemá žádnou oporu v provedených důkazech.

36. Je všeobecně známou skutečností, že prokazování subjektivní stránky trestného činu, zejména pak prokazování zavinění, je velmi složité. Zavinění je psychický vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, a spočívá na složce vědění a složce vůle. Zvláště nesporné je prokazovat nepřímý úmysl, zejména jeho volní složku, tj. srozumění pachatele s tím, že poruší nebo ohrozí chráněný zájem. Tento vnitřní vztah, odehrávající se v psychice pachatele, je navenek seznatelný pouze tím, že buď slovní informací o něm poskytne sám pachatel, nejčastěji ve své výpovědi, nebo tím, že se projeví v chování pachatele. Velmi obtížné je objasňování a posuzování subjektivní stránky v případech omisivních deliktů.

37. V odborné trestněprávní literatuře a v judikatorní praxi byl opakovaně vysloven názor, že úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěr o úmyslu, jestliže o této otázce chybí doznání pachatele, lze učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo z jiných okolností objektivní povahy. Úsudek o zavinění lze vyvodit i ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a proto také z nich lze na formu zavinění usuzovat. Tyto okolnosti je však třeba hodnotit všechny v jejich souvislosti. Nelze přikládat zásadní význam jen některé z nich (viz např. judikát Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 85/2001). Závěry o zavinění nesmějí nabyt povahy jakýchsi presumpcí (viz např. č. 41/1967 Sb. rozh. tr.).

38. Ústavní soud na tyto názory, vyslovené jak v judikatuře obecných soudů, tak v jeho vlastních judikátech [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 433/02 ze dne 1. 4. 2004 (N 49/33 SbNU 11)], znovu poukazuje a konstatuje, že v posuzovaném případě nebyly respektovány.

39. V této trestní věci neexistoval žádný přímý důkaz o úmyslu obviněného Š. nesplnit povinnost vyplývající z jeho pravomoci. Takový závěr rozhodně nelze automaticky dovozovat z pouhé skutečnosti, že obžalovaný nesplnil povinnost. Ze samotného opomenutí povinného jednání nelze dovozovat ani přímý úmysl ani kumulativní existenci dvou složek nepřímého úmyslu, stanovených v ustanovení § 4 písm. b) tr. zák., tj. vědění a srozumění.

40. Ústavní soud již v předchozích judikátech opakovaně upozorňoval na to, jak ostatně uznává právní teorie i praxe, že sama lhotejnost ve vztahu k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého

úmyslu [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 301/98 ze dne 26. 3. 1999 (N 45/13 SbNU 325) a sp. zn. IV. ÚS 433/02 ze dne 1. 4. 2004 (N 49/33 SbNU 11)].

41. Použité důkazy, mají-li posloužit k jednoznačnému závěru o vině pachatele, musí tvořit systém, jehož jednotlivé články musejí být v souladu jak mezi sebou, tak i s dokazovanou skutečností, tj. v daném případě s existencí zavinění. V tomto případě nejsou tyto požadavky souladnosti důkazů a jejich vztahu k dokazované skutečnosti splněny.

42. Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy při úvahách o zavinění jakoby "krátkým spojením" vyvodily ze samotných forem omisivního jednání také závěr o úmyslném zavinění. Samotné omisivní jednání ve formě "nesplnění povinnosti" neimplikuje nutně závěr o tom, že musí jít o úmyslné jednání. Zajisté si lze docela dobře představit, že takové jednání může být spácháno z pouhé nedbalosti; ostatně k takovému závěru dospěl v jednom shora uvedeném rozhodnutí i soud prvního stupně, který jednání kvalifikoval jako trestný čin maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti podle § 159 odst. 1 tr. zák. Za určitých okolností není vyloučeno kvalifikovat "nesplnění povinnosti" jako přestupek, kárný či disciplinární delikt nebo dovodit závěr, že nejde o žádný delikt (pokud by např. existovaly okolnosti vylučující protiprávnost).

43. Také závěr obecných soudů, že k nesplnění povinnosti došlo "v úmyslu způsobit jinému škodu", tj. v daném případě v úmyslu zahájit nezákonné stíhání Z. Ch., není nijak prokázán. Za daných skutkových okolností není taková pohnutka, která implicitně předpokládá úmyslné zavinění, ani prokázána, ani ji nelze mít za notoricky zjevnou. Lze si docela rozumně představit např. hypotetickou skutkovou verzi, že omisivní jednání obviněného (neprovedení zákroku, nesepsání záznamu) by mohlo být motivováno nikoliv úmyslem uškodit Z. Ch., ale např. obavou samotného J. Š., aby se nevytvořila nebezpečí trestního stíhání pro svou eventuální účast na nezákonném jednání Z. B.; v takovém případě ovšem, v souladu se zásadou nemo tenetur se ipsum accusare, by byla trestní odpovědnost J. Š. za neoznámení činu zcela vyloučena. Stejně tak nelze vyloučit ani hypotetickou možnost jiných pohnutek, nespĺňujících kvalifikační znaky obsažené v návrhě § 158 odst. 1 tr. zák.

VIII. Vadné důkazní závěry vyvozované ze způsobu obhajoby obviněného

44. Ústavní soud chce připomenout, že nepokládá za správnou takovou argumentaci obecných soudů, při níž jsou vyvozovány důkazní závěry nepříznivé pro obviněného ze způsobu, jakým obviněný vykonává svou obhajobu.

45. Obecné soudy kladly v odůvodnění svých závěrů o vině pachatele značný důraz na údajné "změny v obhajobě obviněného", které dle jejich názoru spočívaly v tom, že obviněný v počátečních fázích trestního řízení nezmínil fakt, že přerušoval svou přítomnost při výslechu Z. Ch. a teprve později (při hlavním líčení dne 15. 11. 2007) uvedl, že "nebyl po celou dobu vytěžován Ch. v místnosti". Odvolací soud v odůvodnění odsuzujícího rozsudku hodnotí takovou obhajobu jako "účelovou" (č. I. 483 trestního spisu) a tyto údajné rozpory pokládá za jeden z důkazů "vyvrácení" obhajoby (č. I. 485 trestního spisu).

46. S takto koncipovanou argumentací, používanou k hodnocení důkazů, nelze souhlasit. České trestní řízení je vybudováno důsledně na principu oficiality a principu vyhledávacím (srov. § 2 odst. 5 tr. řádu), z nichž plyne pro orgány činné v trestním řízení povinnost objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obžalovaného a to i bez návrhu stran. Právo na obhajobu, které má i ústavněprávní zakotvení (čl. 37 odst. 1 a 2, čl. 40 odst. 3 a 4 Listiny), je koncipováno tak, že obviněný se může, avšak nemusí hájit; taktika a způsob vedení obhajoby je výlučně v dispozici obviněného; také volba okamžiku, kdy obviněný s obhajobou vystoupí, je toliko jeho věcí; úkol prověřovat obhajobu spočívá v kterémkoli okamžiku trestního řízení na orgánech činných v trestním řízení; obviněného v trestním řízení netíží žádné důkazní břemeno.

47. Ústavní soud nechce tvrdit, že by k chování obviněného během trestního řízení nebylo možno nikdy a nijak přihlídnout; někdy je určité počínání obviněného právně relevantní (např. při rozhodování o

vazbě v situacích uvedených v § 68 odst. 3 tr. řádu). Orgány činné v trestním řízení zajisté mohou hodnotit argumenty obhajoby jako logicky vadné nebo nevěrohodné, a tudíž nezpůsobilé k vyvrácení důkazů o vině. Nikdy však nelze využít jako pozitivní důkaz o vině (v posuzovaném případě dokonce jako jeden ze stěžejních důkazů), sloužící k usvědčení pachatele, samotný způsob vedení obhajoby.

IX. Obiter dictum

48. K problému usvědčující hodnoty jediného usvědčujícího důkazu, tj. výpovědi svědka Z. Ch., nemůže Ústavní soud nezmínit podstatnou okolnost, jež nastala po pravomocném skončení trestního řízení. Z. Ch. odeslal stěžovateli J. Š. osobní dopis, datovaný dnem 13. 1. 2009, v němž vyjadřuje přesvědčení, že stěžovatel byl "nespravedlivě odsouzen", k čemuž "mohlo přispět mé nepřesné vyjádření při mém výslechu před soudem. ... ve skutečnosti opravdu nevím, zda jste v tu chvíli v kanceláři byl nebo ne, a připouštím, že je možné, že jste tam ve chvíli, kdy došlo k fyzickému napadení, nebyl ...". Tento dopis se nachází ve spise Okresního soudu v Novém Jičíně sp. zn. 21 Nt 1401/2009 (č. I. 3) a stal se podkladem pro zahájení řízení o obnově (návrh na povolení obnovy byl však zamítnut, jak je uvedeno shora).

49. Ústavní soud zajisté musí konstatovat, že existence zmíněného dopisu Z. Ch. nemohla být známa orgánům činným v trestním řízení v době jejich meritorního rozhodování v původním trestním řízení. Ústavní soud však přesto pokládá za potřebné tuto skutečnost nyní zmínit a pokládá také za nezbytné, aby byla vzata v potaz v dalším průběhu trestního řízení, neboť všechny orgány činné v trestním řízení musí vždy postupovat z úřední povinnosti (§ 2 odst. 4 tr. ř.) tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 tr. ř.).

X.

50. Z důvodů shora uvedených nezbývá než uzavřít, že právní závěr obecných soudů o tom, že ze strany stěžovatele byla naplněna skutková podstata trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. c) tr. zák., je v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními obecných soudů, čímž se vymyká z mezí ustanovení § 2 odst. 5 a 6 tr. ř. a je současně i v rozporu se zásadou in dubio pro reo. Z principu presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 tr. řádu) kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo in dubio pro reo, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Pro uvedené nelze než konstatovat, že obecné soudy v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích nedostály požadavkům, jež v rovině práva jednoduchého pro ně plynou z kautel vyplývajících ze zásady volného hodnocení důkazů a zásady in dubio pro reo (§ 2 odst. 2 a 6 tr. řádu).

51. Ústavní soud konstatuje, že v rovině ústavního práva došlo zejména k porušení článku 8 odst. 2 Listiny, totiž práva být stíhán jen z důvodů a způsobem stanoveným zákonem. Nadto tím, že obecné soudy nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, porušily i základní právo stěžovatele na presumpci nevinny dle článku 40 odst. 2 Listiny.

52. Shora uvedená porušení základních práv jsou plně postačující pro kasaci napadených rozhodnutí. Proto Ústavní soud pokládá za nadbytečné zabývat se ještě dalšími procesními námitkami stěžovatele; pokud by byly oprávněné, bude možno na ně reagovat v dalším průběhu trestního řízení.

XI.

53. Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížnosti napadená rozhodnutí dle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

54. Zároveň byl zrušen i prvoinstanční rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 23. 7. 2008 č. j. 21 T 33/2006-446, byť nebyl v petitu ústavní stížnosti uveden. Ústavní soud tak učinil v zájmu právní jistoty a ve prospěch stěžovatele. Právní kvalifikace skutku uvedeného v tomto odsuzujícím rozsudku se Ústavnímu soudu jeví jako nesprávná, protože skutková zjištění neumožňují učinit závěr o zmaření nebo podstatném ztížení splnění důležitého úkolu, jak je vyžadováno k naplnění skutkové podstaty

trestného činu maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti podle § 159 odst. 1 tr. zák. Pokud by tuto (nesprávnou) právní kvalifikaci napravoval až soud druhého stupně, mohlo by být ohroženo ústavně zaručené právo stěžovatele na dvojinstanční trestní řízení (viz čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě).

55. Bude na obecných soudech, aby pokračovaly v řízení postupem podle § 314h a násl. tr. řádu. Otevírá se tím prostor též pro eventuální doplnění dokazování a možnost nového hodnocení důkazů.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1975/08 ze dne 12. 1. 2009; N 7/52 SbNU 73

Hodnocení důkazů obecnými soudy v trestním řízení (in dubio pro reo)

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedkyně senátu Dagmar Lastovecké a soudců Františka Duchoně a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 12. ledna 2009 sp. zn. II. ÚS 1975/08 ve věci ústavní stížnosti V. S., proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 17. 9. 2007 sp. zn. 48 T 6/2007, jímž byl stěžovatel shledán vinným spácháním trestného činu vraždy a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 12 let a 6 měsíců a k trestu vyhoštění z území České republiky na dobu neurčitou, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 11. 2007 sp. zn. 8 To 120/2007 o zamítnutí stěžovatelova odvolání a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2008 sp. zn. 3 Tdo 398/2008 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, spojené s návrhem na náhradu nákladů zastoupení před Ústavním soudem.

I. Nerespektováním práv na spravedlivý proces garantovaných v člincích 36-40 Listiny základních práv a svobod bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2008 sp. zn. 3 Tdo 398/2008, usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 11. 2007 sp. zn. 8 To 120/2007 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. 9. 2007 sp. zn. 48 T 6/2007 porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu garantované v článku 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se tato rozhodnutí ruší.

III. Náhrada nákladů za právní zastoupení se nepřiznává.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 5. 8. 2008 se stěžovatel domáhal zrušení výše uvedených rozhodnutí, neboť měl za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces garantované v člincích 36-40 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), neboť hodnocení důkazů soudy v tomto řízení je v extrémním rozporu s jejich obsahem. Dále byla porušena zásada in dubio pro reo a rozhodnutí soudu prvního stupně je založeno na důkazech neúčinných a nezákonných. Zejména pak bylo porušeno právo obviněného odepřít výpověď podle čl. 40 odst. 4 Listiny.

2. Ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 a contrario zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu")], byla podána včas a po odstranění vad na základě výzvy splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

3. Rozsudkem Městského soudu v Praze byl stěžovatel shledán vinným spácháním trestného činu vraždy [§ 219 odst. 1 a 2 písm. b) tr. zák.], za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 12 let a 6 měsíců a trestu vyhoštění z území České republiky na dobu neurčitou. Odvolání proti rozsudku bylo Vrchním soudem v Praze zamítnuto, stejně tak bylo Nejvyšším soudem odmítnuto dovolání, které stěžovatel proti usnesení podal. Stěžovatel porušení svého práva na spravedlivý proces spatřuje

především v hodnocení důkazů soudy, které je podle jeho názoru v extrémním rozporu s jejich obsahem.

4. V napadeném rozsudku soud prvního stupně konstatoval, že vinu stěžovatele lze dovodit z nepřímých důkazů, které tvoří ucelený řetěz. Prvním takovým důkazem pak má být výpověď stěžovatele, kterou soud hodnotí z důvodu postupných změn a přizpůsobování situací jako nevěrohodnou a účelovou. Podle názoru stěžovatele ale "nelze na vinu obžalovaného usuzovat ze způsobu obhajoby", a je nutno vzít do úvahy fakt, že se stěžovatel ke spáchání činu nedoznal. Výpovědi policistů S. a D. o "přiznání" stěžovatele, který byl v té chvíli ve stavu těžké opilosti, také nelze považovat za důkaz použitelný pro účely trestního řízení, neboť podle konstantní judikatury Ústavního soudu je nepoužitelná jakákoli výpověď učiněná před zahájením trestního stíhání, ať již realizovaná při podání vysvětlení, před znalci, v postavení svědka nebo v civilním řízení. Porušením práva na spravedlivý proces mělo být podle stěžovatele i nerespektování práva vypovídat v mateřském jazyce. Další "doznání" měl stěžovatel učinit před pracovníky záchranné služby opět ve stavu těžké opilosti, po dotazu v jazyce českém, který stěžovatel neovládal. Toto doznání má být jediným ze dvou "důkazů", na kterých soud prvního stupně vystavěl svůj závěr o vině stěžovatele. Žádné jiné důkazy provedeny nebyly a žádná ze znaleckých expertiz neprokázala přítomnost daktyloskopických otisků na místě činu, přítomnost DNA ani jiného biologického materiálu stěžovatele na místě činu a ani přítomnost DNA či biologického materiálu stěžovatele na těle nebo oděvu poškozeného.

5. Stěžovatel polemizuje i s názorem odvolacího soudu, který uvedl, že "doznání" stěžovatele jsou pouze dokreslující, protože z provedených důkazů jednoznačně vyplývá, že v kritické době se stěžovatel na místě nacházel. Tento závěr je podle stěžovatele v extrémním rozporu s provedenými důkazy, neboť není zřejmé, kdy došlo k úmrtí poškozeného, a ze žádného důkazu nevyplynulo, že by se stěžovatel v době mezi 11.15 hod. a 16.00 hod. nacházel na místě činu. Soudy ani nezkoumaly, zda se na místě činu nezdržovala nějaká třetí osoba, což je vážné pochybení, protože ze zajištěných daktyloskopických stop na nedopalcích cigaret vyšlo najevo, že se v domku zdržovala i třetí, dosud nezotožněná osoba.

6. Stěžovatel doplnil svou ústavní stížnost několika judikáty obecných soudů a Ústavního soudu, na kterých upozorňuje na porušení některých zásad trestního řízení. Soud prvního stupně nerespektoval právo stěžovatele zvolit si způsob obhajoby, když ze změn výpovědi usuzoval na vinu stěžovatele. Dále soudy podle stěžovatele porušily zásadu, podle které soud může opřít výrok o vině i o nepřímé důkazy, ovšem jen za předpokladu, že tvoří uzavřenou soustavu nepřímých důkazů. Závěry soudů jsou proto v extrémním rozporu s provedenými důkazy, neboť nebyl zjištěn skutkový stav bez důvodných pochybností.

7. Proto s ohledem na výše uvedené stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud v záhlaví citovaná rozhodnutí svým nálezem zrušil. Stěžovatel dále žádá, aby náklady jeho právního zastoupení zaplatila Česká republika, neboť je nemajetný.

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili předsedové senátů Městského soudu v Praze, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu.

9. Městský soud v Praze, zastoupený JUDr. Veronikou Čeplovou, předsedkyní senátu, ve svém vyjádření uvedl, že pokud jde o argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti, jde o argumentaci zavádějící a pravdě neodpovídající, opakující argumenty použité v rámci obhajoby při řízení před soudem prvního a druhého stupně i soudem Nejvyšším.

10. Vrchní soud v Praze, zastoupený JUDr. Jiřím Lněničkou, předsedou senátu, ve svém vyjádření uvedl, že ani soud prvního stupně ani soud odvolací nepokládal vyjádření, které stěžovatel učinil po zadržení, za jeho "doznání" ani za jinou formu jeho procesní výpovědi. Žádné právo na vyjádření v mateřském jazyce nebylo porušeno, stejně tak ani jeho právo vyjádřit se k věci po vznesení obvinění. Nemá též pravdu, že by výpověď stěžovatele byla nahrazována vyjádřením jiných osob, neboť tyto svědkové pouze vypovídali k tomu, kdy, kde a v jakém stavu jej našli. Jak uvádí předseda senátu vrchního soudu,

pokud jde o námitky proti hodnocení provedených důkazů, tak výpověď obžalovaného je důkaz jako každý jiný a je právem i povinností soudu ji jako každý jiný důkaz hodnotit. Ani k porušení zásady "in dubio pro reo" nedošlo, stejně jako nedošlo k použití neprocesních důkazů.

11. Nejvyšší soud, zastoupený JUDr. Eduardem Teschlerem, předsedou senátu, ve svém vyjádření uvedl, že námitky obsažené v ústavní stížnosti jsou v zásadě totožné s těmi, které stěžovatel uplatnil již v dovolání jako mimořádném opravném prostředku, a proto odkázal na odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu.

II.

12. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele vyžádal spis Městského soudu v Praze sp. zn. sp. zn. 48 T 6/2007, z něhož zjistil následující skutečnosti.

13. Výrokem Městského soudu v Praze ze dne 17. 9. 2007 sp. zn. 48 T 6/2007 byl stěžovatel uznán vinným tím, že dne 8. 2. 2007 mezi 11.30 hodinou utloukl kladivem v přízemním dřevěném domku na zahradě u domu č. 441 na ulici E. v Praze 5 občana Ukrajiny V. M., čímž spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákona. Podle názoru městského soudu došlo mezi stěžovatelem a poškozeným k rozepři, která vyvrcholila brutálním útokem na poškozeného, při kterém stěžovatel použil kladivo nalezené na místě činu. Poškozený na místě zemřel, poté stěžovatel podle názoru obecného soudu (č. l. 358) zavřel v domku okence, založil v domku požár, domek zamkl, klíč zahodil a odešel do blízkosti domku, kde ho po 16.00 hodině našli záchranáři. K jejich dotazům obžalovaný přisvědčil, že poškozeného zabil a rovněž přivolaným policistům se k činu doznal.

14. Závěr o stěžovatelově vině dovodil obecný soud z nepřímých důkazů, které tvoří podle jeho názoru ucelený celek (č. l. 358). Usvědčujícím důkazem je samotná výpověď stěžovatele, která se postupně měnila a kterou obžalovaný přizpůsoboval situaci v průběhu vyšetřování i dokazování před soudem. Okolnosti důležité pro rozhodnutí soudu, které bylo možno konfrontovat se zajištěnými důkazy, obžalovaný líčil v rozporu s těmito důkazy. Proto jeho výpověď hodnotí obecný soud jako nevěrohodnou a účelovou. V přípravném řízení stěžovatel uváděl, že se lekl ohně v domku, a proto z domku utekl (č. l. 85). Ve výpovědi před rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 5, který rozhodoval o vazbě, uvedl stěžovatel novou verzi, podle které mu poškozený oznámil, že klient jede, a proto se obžalovaný lekl a utekl pryč (č. l. 89). Ve výpovědi v hlavním líčení pak stěžovatel uváděl ohledně odchodu z chaty obě verze (č. l. 307). Jeho výpověď naznačující, že požár vznikl od vadné zásuvky, byla vyvrácena tvrzením hasičského sboru, podle něhož byl požár založen úmyslně (srov. č. l. 253). Další okolností, která neodpovídá pravdě a na které stěžovatel trval, je údaj o tom, že poškozený s ním konzumoval alkohol, přitom pitva žádný alkohol v krvi nezjistila (č. l. 179). Další zarážející okolností bylo, že stěžovatel přítomnost kladiva v domku opakovaně rozhodně popřel, a to, že si karton cigaret poškozeného vzal na cestu proto, že se do chatky již vrátit nechtěl.

15. Další skupinou usvědčujících důkazů tvoří výpovědi záchranářů, policistů a dalších svědků (č. l. 361 a násl.). Z výpovědi svědka O., který byl jako záchranář společně s dalším svědkem D. povolán nejprve k mrtvému tělu poškozeného a krátce po opuštění místa byl volán do přibližně stejných míst, kde v lesoparku našli na zádech stěžovatele, vyplynulo, že stěžovatele našli se stejnou lahví alkoholu, jaká předtím ležela u chatky s mrtvým tělem poškozeného. Tak si oba případy spojili a O. stěžovatele oslovil a zeptal se, zdali zná V. a zda jej zabil, přičemž stěžovatel přikývl hlavou, rozplakal se a svezl na kolena. Svědek D. pak vypovídal v podstatě stejně jako svědek O., podle D. se stěžovatele na to, zda trestný čin spáchal, znovu ptala policie a on opět přisvědčil. D. si je jist, že dvě klíčové odpovědi stěžovatele byly 100% srozumitelné. Výpovědi policistů (č. l. 321 a násl.) hodnotil soud v souvislosti s jinými pořízenými důkazy, zejména výpověďmi záchranářů, nikoliv pouze v souvislosti s tím, co stěžovatel kpt. S. a kpt. D. řekl. Svědek T. ("klient") dodal poškozeného jako pracovníka na rekonstrukci domu v Praze 5 a znal se i se stěžovatelem, kterého dne 3. 2. 2007 vykázal z domku poškozeného a poškozenému zakázal, aby ho ještě do domu pouštěl. Dne 8. 2. 2007 hovořil svědek naposledy s poškozeným v 9.00 hodin ráno a vrátil se do domku až kolem 17.00 hodiny odpoledne poté, co mu volal mistr, co se stalo. Svědek se stěžovatele ptal, co udělal, stěžovatel ovšem nebyl schopen mluvit. Další svědek K. vypověděl, že v

kritický den viděl poškozeného naposledy kolem 11.30 hodin. Svědek H. našel mrtvé tělo poškozeného kolem 16.00 hodin, když si všiml, že se z chatičky valí dým.

16. Z odborného vyjádření z oboru biologie vyplývá, že na žádné z oděvních součástí stěžovatele nebyla nalezena krev poškozeného (č. l. 249). Stejně tak nebyly na oděvu obžalovaného nalezeny stopy ohoření (č. l. 237). Podle Městského soudu v Praze ale tento důkaz (sic!) sám o sobě o nevině stěžovatele svědčit nemůže (č. l. 366).

17. Proti rozsudku Městského soudu v Praze podal stěžovatel odvolání (č. l. 376-389), protože podle jeho názoru byla porušena zásada "in dubio pro reo". Z toho, že stěžovatel svou výpověď měnil, nelze ještě usuzovat na jeho vinu. Stěžovatel dále napadá tzv. "doznání" před policií, které je podle jeho názoru neúčinné. Výpovědi svědků se podle jeho názoru liší i v tom, ve kterém jazyce byl obžalovaný schopen komunikovat. Je velice sporné, zda stěžovatel vůbec mohl rozumět dotazům, když byl ve stavu těžké opilosti. Připomíná závěry genetické expertizy, která nasvědčuje tomu, že stěžovatel není pachatelem činu. Ani daktyloskopická expertiza tuto skutečnost nepotvrdila.

18. Vrchní soud v Praze ve svém zamítavém usnesení (č. l. 406-409) uvedl, že výpověď obviněného učiněná v kterémkoli stadiu trestního řízení je jiným důkazem či důkazy nezastupitelná a nelze ji procesně použitelným způsobem nahradit. Naznačil-li stěžovatel podle svědků, že to byl on, kdo poškozeného usmrtil, nejde samozřejmě o jeho procesní doznání, nicméně nelze bez dalšího odmítnout svědectví o chování pachatele po činu, ať už jde o jeho verbální projevy vyjadřující pocit viny či nevinu, případně lítosti apod. Podle vrchního soudu o vině stěžovatele není pochyb, aniž by k tomu jeho doznání bylo nezbytné, protože z provedených důkazů přesvědčivě vyplývá, že v kritické době na místě činu byl a nikdo jiný pachatelem vraždy být nemohl. Okolnosti případu vedou vrchní soud k důvodnému podezření, že požár byl založen stěžovatelem za účelem odstranění stop jeho činu relativně nedlouho předtím, než kolem 16.00 hodin přišel k domku svědek H. (viz č. l. 251 a násl.).

19. Proti usnesení vrchního soudu podal stěžovatel dovolání, ve kterém namítal porušení práva na spravedlivý proces.

20. Nejvyšší soud svým usnesením dovolání stěžovatele odmítl, protože šlo o dovolání zjevně neopodstatněné. Nejvyšší soud uvedl, že si je vědom, že aktuální judikatura Ústavního soudu opakovaně zdůrazňuje, že jsou důvody dovolání podle § 265b odst. 1 tr. ř. v dovolacím řízení vykládány příliš restriktivně a že rozhodnutí obecného soudu by bylo nutné považovat za vydané v rozporu s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces v případech, jestliže by právní závěry obecného soudu byly v extrémním nesouladu s učiněnými skutkovými zjištěními. V posuzované věci nicméně o takový případ nejde, neboť soudy založily svá skutková zjištění a z nich plynoucí právní závěry na rozboru jednotlivých ve věci provedených důkazů, a stěžovatel se pak domáhal především přehodnocení jejich obsahu a kvality, přičemž své skutkové a právní závěry soudy ve svých rozhodnutích v potřebném rozsahu vložily a odůvodnily.

21. Ústavní soud dále konstatuje, že se ve spise nachází mj.:

- a) Znalecký posudek z oboru psychiatrie a psychologie (č. l. 41-68), z něhož vyplývá, že v případě stěžovatele se nejedná o osobu primárně agresivní a ani impulzivní, což však nevylučuje možnost jeho agresivního jednání při opilosti (č. l. 61). Obecná věrohodnost výpovědi posuzovaného je dobrá, znalec ale upozorňuje, že stěžovatel uvedl u sebe alkoholická okénka (č. l. 62). V předmětné době byl stěžovatel ve stavu středně těžké až těžké opilosti, která měla forenzně významný vliv na je jeho jednání, neboť jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti byly sníženy podstatnou měrou (č. l. 67).
- b) Protokol o výsledku obviněného ze dne 9. 2. 2007 (č. l. 82-87).
- c) Protokol sepsaný soudkyní Obvodního soudu pro Prahu 5 o výslechu obviněného (č. l. 88-89) učiněný v souvislosti s rozhodováním o vzetí do vazby.
- d) Protokol o pokračování výslechu obviněného ze dne 30. 3. 2007 (č. l. 91-92).

e) Znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství (č. l. 172-175), z něhož vyplynulo, že poškozený byl ubit 11 ranami převážně do temenotýlní oblasti hlavy předmětem odpovídajícím kladivu.

f) Znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie (č. l. 176-179), podle něhož hladina alkoholu v krvi poškozeného byla negativní.

g) Protokol o ohledání místa činu (č. l. 193-197), v němž je uvedeno (č. l. 195), že "na límci, pod límcem a v oblasti středního dílu vesty nacházíme zaschlou krev ve stříkancích" a dále že "límeček na pravé straně je silně znečištěn krví a na vnitřní straně vyhřezlou tkání (mozkovou), krev je částečně sražená a límeček na této straně silně prosáklý vytékající krví."

h) Odborné vyjádření z oboru chemie (č. l. 232-238), z něhož vyplývá, že na oděvu stěžovatele ani na krabičce cigaret zn. LM a kartonu cigaret zn. Bond Street nebyly nalezeny stopy očazení (č. l. 237).

i) Odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví daktyloskopická expertiza (č. l. 239), z něhož vyplývá, že daktyloskopické stopy stěžovatele nebyly na kladivu (vražedný nástroj), ale jen na plynovém zapalovači.

j) Odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistická genetická expertiza (č. l. 243-249), z něhož vyplývá, že se na kladivu nacházelo velké množství červenohnědého biologického materiálu, který s pravděpodobností hraničící s jistotou náleží poškozenému. Na nedopalcích cigaret byl stanoven úplný profil poškozeného a úplný profil nezotožněné osoby mužského pohlaví. Na triku stěžovatele byla prokázána přítomnost lidské krve, z níž byl stanoven úplný profil stěžovatele. Na ostatních oděvních součástkách ani na zimních botách stěžovatele nebyl nalezen relevantní biologický materiál.

k) Odborné vyjádření k požáru (č. l. 251-255), z něhož vyplývá, že byla zjištěna dvě na sobě nezávislá ohniska požáru, na základě čehož lze usoudit, že příčinou vzniku požáru bylo úmyslné zapálení.

l) Protokoly ze dne 13. 9. 2007, 14. 9. 2007 a 17. 9. 2007, které obsahují kromě výsledku obžalovaného a některých svědků a obžalovaného, výslech znalce MUDr. L. P. (č. l. 326-333), výslech znalce Ing. J. S. (č. l. 333-334) a výslech znalce MUDr. M. S., Ph.D. (č. l. 334-338). Z výpovědi znalce MUDr. P. vyplývá, že stěžovatel měl v 19.00 hodin 3,65 promile alkoholu v krvi a kolem 17.00 hodiny musel mít v krvi ještě více alkoholu, zhruba 4 promile (č. l. 331). Na otázku, zda je možné, aby na sugestivně kladené otázky člověk pod vlivem alkoholu v tomto rozsahu pouze přikyvoval a odpovídal by ano, aniž by rozlišoval dosah a význam těch otázek, znalec odpověděl, že je možné to připustit, stejně tak je možné připustit, že nerozuměl těm záchranářům, co přesně se ptají, že mohl popisovat sice smrt toho muže, ale v jakýchsi jiných souvislostech, než třeba ti záchranáři to pochopili (č. l. 331). Proto je znalec zdrženlivý, co se týká spolehlivosti jeho výpovědi v této chvíli. Znalec dále uvádí, že stěžovatel je nemusel pochopit, a nelze říci, že jeho výpověď v tuto chvíli musela být úplně spolehlivá (č. l. 332).

22. Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl a od ústního jednání bylo upuštěno.

III.

23. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Ústavní soud představuje soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

25. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na účtě k právům a svobodám člověka a občana. V základu koncepce právního státu stojí myšlenka vázanosti výkonu státní moci ústavou a zákony a účta k právům a svobodám každého jednotlivce. Úcta k právům a svobodám člověka vychází z toho, že "jednotlivec je nositelem absolutní hodnoty a zůstává se svou hodnotou v soukromé sféře, a tak je jeho soukromá svoboda něčím, co je v principu neomezené, zatímco stát je jenom prostředkem, něčím relativním a odvozeným. Některá práva existují před státem a svobodná individuální osoba je má proti státu. V základu právního státu stojí princip, podle kterého je svoboda jedince předpokládána a její omezení státem je výjimkou." (srov. Carl Schmitt. Constitutional Theory. Durham and London: Duke University Press, 2008, s. 198, 203 a 204).

26. Právní stát zajišťuje ochranu základních práv a svobod soudní mocí, což je rozvedeno především v úpravě práva na spravedlivý proces v hlavě páté Listiny. Z myšlenky právního státu proto logicky vyrůstá i celé pojetí trestního řízení. I v trestním řízení musí být maximálně šetřeno práv a svobod jednotlivce, neboť bagatelizací účelu a způsobu vedení trestního řízení může dojít k neodůvodněným a nepřiměřeným zásahům do soukromé svobody jednotlivce.

27. Každé trestní stíhání představuje prima facie střet mezi právem na osobní svobodu a veřejným zájmem reprezentovaným státní mocí označit škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání, a proto musí probíhat podle zásad spravedlivého procesu [srov. náleze sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)]; všechny nálezy dostupné rovněž na <http://nalus.usoud.cz>. Trestní stíhání je však třeba považovat za omezení svobody jednotlivce a veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu sloužící skrze působení individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody řádnou aplikací hmotného i procesního trestního práva.

28. Článkem 8 odst. 1 Listiny se v obecné rovině zaručuje každému jednotlivci osobní svoboda. Podle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Ustanovení odstavce 2 citovaného článku tedy vytváří prostor a zároveň stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Ustanovení čl. 8 odst. 2 věty první Listiny představuje ochranu i proti eventuální libovůli některého z článků moci soudní [srov. náleze sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N156/50 SbNU 389)]. Pokud orgány činné v trestním řízení tento zákonem (trestním řádem) vymezený legitimní prostor překročí, například v důsledku nepřipustného nakládání s důkazy nebo v důsledku jejich nepřiměřeného hodnocení, porušují z ústavněprávního hlediska základní právo stěžovatele garantované čl. 8 odst. 1 Listiny [srov. např. náleze sp. zn. IV. ÚS 767/05 ze dne 10. 4. 2006 (N 81/41 SbNU 67) či náleze sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)]. Jinými slovy, při interpretaci a aplikaci základní právo omezujícího zákona je soud povinen postupovat tak, aby minimalizoval zásah do základního práva, a to výběrem (popřípadě výkladem aplikačních podmínek) prostředků, které mají vést k naplnění účelu zákonem sledovaného, tj. v případě trestního řádu především zjištění trestných činů řádným postupem orgánů činných v trestním řízení. V daném případě jde o ustanovení § 2 odst. 5 a 6 tr. ř., která upravují postup při získávání a zejména při hodnocení důkazů, které musí šetřit tyto základní zásady trestního řízení. Řádnost postupu musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda následně omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav [srov. např. náleze sp. zn. IV. ÚS 767/05 ze dne 10. 4. 2006 (N 81/41 SbNU 67) či náleze sp. zn. IV. ÚS 137/05 ze dne 22. 3. 2006 (N 66/40 SbNU 655)].

29. Protože trestním řízením dochází k maximálnímu zásahu do základních práv a života jednotlivce, neboť může vést do uložení trestu odnětí svobody na mnoho let, musí mít takový zásah dostatečně silné ospravedlnění. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu "z pohledu procesněprávního musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela" [viz náleze sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)]. K zjištění a osvědčení těchto skutečností slouží důkazní prostředky, jimiž má být prokázáno mimo jakoukoli rozzumnou pochybnost, že je obviněný, resp. obžalovaný vinen.

30. Princip presumpce nevinou vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; existující jakékoliv pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Z principu presumpce nevinou plyne pravidlo in dubio pro reo, dle kterého není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [náleze sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Jakkoli vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [náleze sp. zn. IV. ÚS 36/98 ze dne 13. 5. 1998 (N 54/11 SbNU 43)]. Jinak řečeno, trestní řízení vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který

Ize od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla "prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost" [náleží sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)].

31. Podle názoru Ústavního soudu musí obecný soud dodržet vysoký standard i pokud jde o hodnocení vypovídací schopnosti a hodnověrnosti důkazu samotného. Jde-li o hodnocení důkazů, procesní předpisy sice ponechávají volnost soudci obecného soudu, avšak nemůže jít o úvahu absolutní, nevázanou na zkušenosti prověřenou pravděpodobnost určitých skutečností. Důkaz musí být odrazem skutečných událostí a situací, což má garantovat, aby byl jednotlivec uznán vinným na podkladě objektivních a skutečnosti odpovídajících zjištění, protože pouze ona jsou způsobila ospravedlnit krajní opatření spočívající zbavení jednotlivce jeho osobní svobody [náleží sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)]. Právě z tohoto důvodu Ústavní soud zformuloval určité principy vážící se k provádění a hodnocení důkazů, např. princip opomenutého důkazu, princip možnosti verifikace důkazů směřujících proti obžalovanému či zásadu zákazu deformace důkazů [náleží sp. zn. III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 64/11 SbNU 125)], v němž jde o zákaz vyvozování z důkazu takových skutkových zjištění, která při racionálním zhodnocení nevyplývají z provedeného důkazu, a lze dodat, že nejsou podporována ani obecnou zkušeností.

32. Ústavní soud opakovaně judikuje, že mu nepřisluší přehodnocovat hodnocení důkazů, jak je provedly obecné soudy. O porušení ústavně zaručených práv stěžovatele by se mohlo jednat až v případech, že by skutkové a následně právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními [náleží sp. zn. III. ÚS 451/04 ze dne 23. 3. 2006 (N 68/40 SbNU 677)]. Pokud by byla vina obžalovaného vyslovena za situace, kdy by právní závěry neodpovídaly provedeným důkazům a z nich vyvozeným skutkovým zjištěním, tj. pokud by právní závěry byly v extrémním nesouladu s řádně učiněnými skutkovými zjištěními, byly by porušeny zásady spravedlivého procesu, zejména princip presumpce nevin, jakož i z něho vyplývající pravidlo in dubio pro reo.

IV.

33. Obecné soudy opřely výrok o vině o nepřímé důkazy, které mají tvořit ucelený řetěz prokazující mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, že stěžovatel je vinen tím, že poškozeného zvláště surovým způsobem popsaným ve výroku rozsudku nalézacího soudu úmyslně usmrtil, čímž spáchal trestný čin vraždy. Při posuzování řádnosti postupu obecných soudů bylo nezbytné, aby Ústavní soud prozkoumal, zda bylo na základě řetězce nepřímých důkazů dosaženo, jak to tvrdí obecné soudy, nejvyššího možného stupně jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, které ospravedlňují vyslovení viny a uložení trestu stěžovateli. Jinými slovy, Ústavní soud se musel ptát, zda učiněná skutková zjištění nejsou v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy. Jakkoli Ústavní soud není obecně oprávněn k odlišnému hodnocení provedených důkazů a není též oprávněn přehodnocovat obecnými soudy učiněná hodnocení provedených důkazů, musí do procesu hodnocení zasáhnout, pokud by soudy rozhodly libovolně, tj. pokud by bylo hodnocení důkazů v extrémním rozporu s vykonanými důkazy. Protože podle názoru obecných soudů mají tvořit nepřímé důkazy ucelený řetěz, musel Ústavní soud posuzovat obecně hodnocení jednotlivých důkazů v jejich vzájemné spojitosti a návaznosti, tj. v jejich souhrnu, ale musel se též vyjádřit i k hodnocení jednotlivých klíčových důkazů zvláště. Pokud by totiž bylo hodnocení jednotlivých důkazů ve výše zmíněném smyslu nepřesvědčivé, zhroutila by se celá argumentace obecných soudů, neboť zpochybněním jednotlivých důkazů by byla narušena koherence uceleného řetězce nepřímých důkazů. Nebylo by pak možno konstatovat, že existuje nějaký ucelený řetězce nepřímých důkazů, na základě něhož by bylo možno bez rozumných pochybností vyslovit výrok o vině (viz body 28, 29) .

34. Podle názoru městského soudu je samotným usvědčujícím důkazem výpověď stěžovatele. Soudy uznaly stěžovatele vinným na základě jeho měnících se, a proto údajně nevěrohodných výpovědí, přičemž ale nevaly v potaz, že ani v jedné z těchto výpovědí se stěžovatel nedoznal a výpověď měnil ve vztahu k tomu, jak a proč opustil místo, na němž byla nalezena oběť vraždy (viz bod 14). Soudy v této souvislosti zjevně nehodnotily stěžovatelovu těžkou opilost a s ní spojitelný výpadek jeho paměti. Středně těžkou až těžkou opilost však potvrdil znalec MUDr. L. P.; na základě jeho výpočtu mohl mít

stěžovatel dne 8. 2. 2007 ve 12.30 hodin, pokud by vypil nejméně 0,5 litru vodky, v krvi nejméně přibližně 2,25 g/kg alkoholu (a později jeho opilost ještě vzrostla), což je stav nejméně středně těžké opilosti, pravděpodobně však stav spíše středně těžké až těžké prosté opilosti (č. I. 65). Rozpoznávací a ovládací schopnosti stěžovatele byly v důsledku opilosti sníženy podstatnou měrou. Byť znalec připustil, že i při těžké opilosti odpovídající vypití 1 litru vodky (5,07 g/kg alkoholu v krvi) nelze vyloučit, že by stěžovatel mohl spáchat trestný čin, neboť "z vlastní zkušenosti ví, že lidé, kteří měli v krvi takového množství alkoholu, byli schopni ještě chodit a vykonávat nějaké jednoduché úkony" (č. I. 329), měla samozřejmě stěžovatelova opilost na jeho jednání forenzně významný vliv. Nadto výpověď znalce směřovala spíše k možnosti výskytu výjimek, nepotvrzovala zkušeností prověřené pravidlo, a proto ji nelze přičítat k důkazům, které stěžovatele usvědčují. Naopak, obecné soudy měly ze zjištěné opilosti učinit odpovídající závěry směrem k absenci jakýchkoli stop stěžovatele na vražedné zbrani, neboť důkladné očištění není asi "jednoduchý úkon", o němž mluvil znalec. Byť znalec činil svou výpověď za předpokladu, že stěžovatel vypil 1 litr vodky, lze nicméně předpokládat, že i kdyby stěžovatel byl "jen" ve stavu středně těžké opilosti (a znalec vycházel ze zjištění "s pravděpodobností blížící se jistotě", že opilost stěžovatele byla střední až těžká - č. I. 327), bylo by na základě obecných zkušeností velmi nepravděpodobné, aby se stěžovateli podařilo zavraždit poškozeného zjištěným způsobem a založit požár, aniž by po sobě zanechal jakékoliv usvědčující stopy. Sporné jsou také závěry obecných soudů, které učinily ve vztahu k dalšímu, zdánlivě nelogickému chování stěžovatele, např. k jeho odchodu s kartonem cigaret. Z obecné zkušenosti přitom plyne, že preference "hodnot" u osob ovlivněných návykovou látkou je jiná než u osob střizlivých, a do tohoto schématu zapadá i odnesení kartonu cigaret, neboť stěžovatel jistě jednal právě kvůli své opilosti značně neracionálně. Z nekonistence stěžovatelových výpovědí tudíž není možné s ohledem na výše řečené usuzovat, že jde v jejich případě o nějaké "usvědčující" důkazy, ale tato nekonistence je vysvětlitelná jednoduše tím, že si stěžovatel na to, co se stalo onen den, prostě dobře nepamatuje, a navíc žádný z uvedených aspektů se nevztahuje ke skutku samotnému ani k jeho provedení pachatelem. Typická pro opilost jsou totiž také alkoholické amnestická okénka, která se u opilého člověka vyvíjí poté, co byl na krátkou dobu usne. Podle znaleckého posudku nelze proto považovat za překvapující skutečnost, že si druhý den stěžovatel již nemohl vzpomenout na události v předmětné době (č. I. 66). Skutkový závěr nelze vyvozovat z nekonistence výpovědí, ale je naopak pod zorným úhlem principu presumpce nevin a zásady in dubio pro reo třeba vzít do úvahy prokázaný fakt, a to stěžovatelovy středně těžké, resp. těžké opilosti, který tuto nekonistentnost podmiňuje. Lze tak uzavřít, že ani jeden z této skupiny důkazů neusvědčuje stěžovatele jako pachatele skutku, pro který byl odsouzen.

35. Z druhé skupiny "usvědčujících" důkazů, tj. z výpovědi záchranářů a policistů nelze učinit vůbec žádné závěry, neboť těžká opilost stěžovatele spolu s jazykovou bariérou nedovolují rozumně a bez vážných pochybností interpretovat chování stěžovatele poté, co byl těmito svědky nalezen. Jak bylo uvedeno v předchozím bodu, ze znaleckého posudku z oboru psychiatrie a psychologie vyplývá, že v době, kdy byl nalezen svědky, byl stěžovatel ve stavu středně těžké až těžké opilosti. V 19.10 hodin měl stěžovatel v krvi dle výpočtu znalce MUDr. P. přibližně 3,65 g/kg alkoholu (č. I. 65). V době, kdy byl nalezen záchranáři, musela být podle výpovědi znalce hladina alkoholu v krvi ještě vyšší, tedy zhruba 4 promile (č. I. 331). Znalec vyjádřil svou zdrženlivost ohledně spolehlivosti odpovědí stěžovatele v této chvíli (č. I. 331 a násl.). Podle jeho vyjádření je možno připustit, že stěžovatel nerozuměl, na co se přesně záchranáři ptají, a možná "mohl popisovat smrt toho muže v jakýchkoli jiných souvislostech, než to záchranáři pochopili" (č. I. 331). Na otázku obhájkyně, zda člověk pod vlivem v takovém rozsahu může na sugestivně kladené otázky pouze přikyvat, opakovat tyto otázky a odpovídat ano, znalec odpověděl, že stěžovatel především nemusel dotazy svědků chápat (č. I. 331, 332). Podle názoru znalce prostě nelze říci, že je ho výpověď v tuto chvíli musela být spolehlivá (č. I. 332). To je dále znásobeno jazykovou bariérou, protože v době spáchání trestného činu stěžovatel pobýval v České republice něco málo přes měsíc. Do České republiky přijel 3. 1. 2007 (strana 2 rozsudku nalézacího soudu, č. I. 357), a tak česky neuměl. Jeho odpovědi na dotazy záchranářů měly soudy hodnotit ve světle toho, co uvedl znalec (viz shora), jehož výpověď není v rozporu ani se zkušenostmi s chováním středně až těžce opilých osob v obdobných situacích. Na výslovný dotaz soudu na svědka-policistu "neříkal (obžalovaný), že ho

ubil", odpověděl svědek kpt. D. "Ne, to neřekl." (č. l. 323). Hodnocení výpovědí záchranářů a policistů je rovněž třeba provádět v kontextu toho, že stěžovatel byl údajně srozumitelně schopen odpovídat na otázky kladené v češtině (a ruštině), ale na otázky kladené v mateřské ukrajinštině "klientem" M. T. pouze hučel, neboť byl opilý (č. l. 130). Jeví se jako neracionální uvěřit tomu, že stěžovatel nebyl schopen komunikovat ve vlastním jazyce, avšak otázky v cizím jazyce naopak dobře chápal (porozuměl tomu, nač byl dotazován) a srozumitelně na ně odpověděl. Ústavnímu soudu nezbývá proto než uzavřít, že důkazy obsažené v této skupině jsou ze shora popsaných důvodů již "prima facie" problematické a závěr o vině z nich nelze bez porušení principu presumpce nevinoty a zásady in dubio pro reo učinit.

36. Závěr odvolacího soudu o nepochybné vině stěžovatele opřený o zjištění, že stěžovatel byl v kritické době na místě činu, je zcela neadekvátní. Stěžovatel sice jednou uvádí, že z místa činu odešel asi v 11.00 či 11.20 hodin a pak už tam určitě nebyl (č. l. 306), podruhé zase, že ve 12.00 hodin přišel poškozený obědvat a pak až utekl (č. l. 85). Z toho však nelze dovozovat, že stěžovatel byl v kritické době na místě činu a především z toho neplyne, že čin také spáchal. Tvzení Nejvyššího soudu, že "o vině obžalovaného není pochyb, aniž by k tomu bylo jeho doznání nezbytné, protože z provedených důkazů dostatečně přesvědčivě vyplývá, že v kritické době na místě činu byl, když ostatně sám tvrdil, že spolu s poškozeným popíjeli, a nikdo jiný pachatelem vraždy být nemohl", lze brát stěžně vážně, neboť z toho, že stěžovatel v určité dobu na místě činu byl, nelze bez dalšího dovozovat, že také byl pachatelem trestného činu vraždy a že nemohl být pachatelem nikdo jiný. Bez důvodných pochybností lze mít za prokázané toliko to, že stěžovatel onoho dne v dopoledních hodinách na místě činu s poškozeným byl (do 11.00, 11.20 nebo do oběda). O tom, co se stalo odpoledne, nelze bez dalšího, tj. z dosud provedených důkazů, učinit žádný závěr. Zejména ne ten, že stěžovatel čin spáchal, neboť v době spáchání trestného činu na místě činu byl, když ani to není dostatečně prokázáno. Jinak řečeno, z provedených důkazů nelze učinit závěr, že čin spáchal stěžovatel. Důkazně zcela nepodložená je tak teze vrchního soudu, podle kterého "jestliže je zcela absurdní představa, že by si zranění přivodil poškozený sám, nemohl být pachatelem nikdo jiný než právě obžalovaný", neboť nikde ve spise se nenachází důkaz o tom, že by, byť jen jako vyšetřovací verze, bylo prověřováno, zda se v kritickou dobu někdo další na místě zdržoval. Tato okolnost, tedy absence prověřování pachatelství ze strany další osoby vedla i k tomu, že vůbec nebyly zkoumány vazby poškozeného k dalším osobám, včetně finančních vazeb, které jsou v komunitě ukrajinských dělníků známé (vybírání výpalného atd.), nemůže jít k tíži stěžovatele. Tyto nedostatky vyšetřování bylo třeba hodnotit v kontextu zjištění, že na nedopalku jedné z cigaret byla zjištěna DNA jiné osoby, což byla stopa, které ovšem dále nebyla věnována žádná pozornost (č. l. 249). Tato skutečnost jen dále nabourává závěr obecných soudů o tom, že stěžovatel na místě činu byl, a tudíž musí být pachatelem vraždy, protože z uvedeného zjištění plyne, že na místě činu byl i někdo jiný. Existuje-li tedy dokonce důkaz, že se na místě činu kromě stěžovatele nacházela i třetí blíže neznámá osoba, tím spíše (s ohledem na výše řečené) nelze učinit kategorický závěr o stěžovatelově pachatelství, a je třeba postupovat ve shodě s pravidlem in dubio pro reo a nelze rozhodně bez rozumných pochybností uzavřít, že jde o další důkaz, který tvoří komponentu uceleného řetězce důkazů.

37. Podle názoru městského soudu "ani fakt, že na nedopalku jedné z cigaret byla zjištěna DNA třetí osoby, nemůže svědčit sám o sobě ani ve spojení s dalšími odbornými vyjádřeními [jde o odborné vyjádření z oboru chemie, odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví daktyloskopická expertiza, odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistická genetická expertiza] o nevině obžalovaného.". Z tohoto a z dalších již uvedených výroků obsažených v odůvodněných rozhodnutích městského a vrchního soudu plyne závěr, že postup obecných soudů byl motivován snahou prokázat vinu (§ 2 odst. 5 in fine tr. řádu) stěžovatele, avšak bez respektování zásady presumpce nevinoty (čl. 40 odst. 2 Listiny), která neumožňuje nahrazovat skutková zjištění úvahou opírající se o nejednoznačný důkaz [přiměřeně srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 (N 102/34 SbNU 79)]. V této úvaze soudy převrátily v opak vrchní uvedenou ústavní zásadu v tom smyslu, že nače vši rozumnou pochybnost je třeba prokázat vinu, nikoli nevinu osoby obviněného. Porušení zásady in dubio pro reo pak může

založit důvod k zásahu Ústavního soudu [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257)].

38. Důležitou skutečností, kterou obecné soudy nedostatečně zohlednily v kontextu dalších důkazů, je, že na oděvu stěžovatele nebyly zjištěny naprosto žádné stopy biologické povahy jakkoli spojitelné s poškozeným (č. l. 249), který byl zabit 2 ranami do obličeje a 11 ranami na kčtici kladivem (č. l. 172). Byť na límci, pod límcem a v oblasti středního dílu vesty poškozeného byla nalezena krev ve stříkancích (č. l. 195), na oděvu stěžovatele žádná krev poškozeného nebyla [viz bod 21 písm. j)]. Je krajně nepravděpodobné, že by stěžovatel ve stavu středně těžké až těžké opilosti byl schopen chovat se s takovou pečlivostí, že by na jeho oděvu neulpěla vůbec žádná krev poškozeného. Totéž lze říci o tom, že na oděvu stěžovatele nebyly nalezeny žádné stopy po očazení (č. l. 237), a nepravděpodobné je, že nezanechal žádné stopy (nebyly též nalezeny žádné daktyloskopické stopy) na vražedném nástroji (č. l. 239), neboť odstranění všech těchto stop by předpokládalo mimořádnou pečlivost, již však zcela nepochybně nebyl stěžovatel schopen díky opilosti. Stežně lze být i jen připustit, že se stěžovatel mohl v zjištěném stavu intoxikace soustředit na výměnu oděvu či odstranění usvědčujících stop. Uvedená fakta nelze hodnotit jinak než jako velmi důvodné pochybnosti o tom, že pachatelem byl stěžovatel. Důvodné pochybnosti se váží také ke skutečnosti, že poškozený nebyl opilý (č. l. 179), zatímco stěžovatel byl (viz výše), a proto je otázkou, zda by vůbec byl schopen daný čin ve svém stavu zvládnout, když proti němu stál zcela střízlivý poškozený. Existence naznačených pochybností narušuje zcela zásadním způsobem koherenci argumentu o logicky propojeném řetězci nepřímých důkazů. O tom v daném případě rozhodně nelze mluvit, neboť hodnocení jeho jednotlivých komponent bylo v předcházejících částech zpochybněno.

39. Ústavní soud si je vědom obtížnosti dokazování v případech podobných projednávanému případu, avšak ani tato obtížnost nemůže vést k rezignaci na vyžadování respektu k dodržování ústavních mezi trestního řízení [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 406/97 ze dne 4. 11. 1998 (N 134/12 SbNU 267), nálezn sp. zn. II. ÚS 441/99 ze dne 29. 3. 2000 (N 48/17 SbNU 337), nálezn sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257), nálezn sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17) či přiměřeně nálezn sp. zn. III. ÚS 224/04 ze dne 19. 8. 2004 (N 116/34 SbNU 213)]. V daném případě má navíc Ústavní soud za to, že vyšetřování nebylo vedeno s pečlivostí, která by odpovídala závažnosti skutku, přičemž je zřejmé, že toto zanedbaní důkladnějšího vyšetření věci již patrně nelze zhojit. Ústavní soud je také nucen s lítostí podotknout, že si při své činnosti povšimnul toho, že v případě zahraničních dělníků, bezdomovců a vůbec všech obviněných patřících do sociálně marginalizovaných skupin obyvatelstva se velice často postupuje při objasňování věci s daleko menší pečlivostí, než je to běžné ve vztahu k pachatelům patřícím z pohledu sociálního k většinové populaci. Takový postup orgánů činných v trestním řízení je samozřejmě zcela neobhajitelný a nepřípustný.

40. Závěr, ke kterému obecné soudy dospěly ohledně pachatelství a viny stěžovatele, se díky absenci přímých důkazů a díky nedostatečnosti nepřímých důkazů, na nichž byl založen, ocitl podle názoru Ústavního soudu v nedostatečném rozporu s provedenými důkazy. Jinými slovy řečeno, z provedených důkazů nelze bez porušení principu presumpce nevinoty učinit závěr, že stěžovatel byl pachatelem skutku uvedeného v obžalobě.

41. Pokud jde o rozhodnutí Nejvyššího soudu, Ústavní soud uvádí, že napadeným usnesením dovolacího soudu bylo pokračováno v zásahu do základních práv stěžovatele, jelikož trestní řízení z hlediska zásahu do základních práv je třeba nahlížet v jeho celistvosti. Ústavnímu soudu je zřejmé, že zákonná úprava dovolání staví na striktně vymezených dovolacích důvodech, avšak ani tento fakt nemůže nic měnit na ústavní povinnosti soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy), Nejvyšší soud nevyjímaje. Rozsah nepominutelné ochrany základních práv Nejvyšším soudem vymezil nálezn sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (N 114/34 SbNU 187), kde Ústavní soud mj. prohlásil, že z ústavního pořádku vyplývá, že jsou-li ve hře základní práva, musí být ochranná cesta všech opravných prostředků poskytnutých zákonem osobě obviněné.

42. Ústavní soud proto uzavírá, že provedenými důkazy nebylo prokázáno jednoznačně a s nejvyšším možným stupněm jistoty, který lze od lidského poznání požadovat (tj. nebylo prokázáno mimo rozumnou pochybnost), že to byl právě stěžovatel, kdo se dopustil skutku popsaného v obžalobě. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že se Nejvyšší soud, Vrchní soud v Praze a Městský soud v Praze dopustily porušení základního práva stěžovatele garantovaného čl. 8 odst. 1 Listiny, a to v důsledku nerespektování základních práv garantovaných čl. 36-40 Listiny.

43. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

44. Náhradu nákladů řízení Ústavní soud nepřiznal, neboť pravidlem pro řízení před Ústavním soudem zůstává úhrada vlastních nákladů řízení samotnými účastníky a ustanovení § 62 odst. 4, § 83 a 84 zákona o Ústavním soudu lze aplikovat jen v mimořádných případech. Protože Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí obecných soudů, existuje reálná možnost, že stěžovatel bude zproštěn obžaloby a bude mít možnost uplatnit své právo na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 137/05 ze dne 22. 3. 2006; N 66/40 SbNU 655

K naplnění skutkové podstaty pomoci k trestnému činu podvodu

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedkyně senátu Vlasty Formánkové a soudců Miloslava Výborného a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) - ze dne 22. března 2006 sp. zn. IV. ÚS 137/05 ve věci ústavní stížnosti MUDr. D. H. proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004 sp. zn. 11 Tdo 1108/2004 a proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 1. 2004 č. j. 5 To 32/03-43683, jimiž byl stěžovatel odsouzen pro pomoc k trestnému činu podvodu, spojené s návrhem na odklad výkonatelnosti výroků napadeného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze v části týkající se stěžovatele.

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004 sp. zn. 11 Tdo 1108/2004 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 1. 2004 č. j. 5 To 32/03-43683 bylo porušeno základní právo stěžovatele garantované čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se tato rozhodnutí ve vztahu ke stěžovateli ruší.

Odůvodnění

I.

Stěžovatel se ústavní stížností domáhal zrušení výše uvedených rozhodnutí, vydaných ve věci, v níž byl uznán vinným pomocí k trestnému činu podvodu [§ 10 odst. 1 písm. c) k § 250 odst. 1 a 4 trestního zákona], a tvrdil, že jejich vydáním bylo porušeno jeho právo na osobní svobodu a právo nebýt stíhán a zbaven osobní svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon (čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod; dále jen "Listina"), porušeno mělo být i základní právo na soudní ochranu, garantované čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 3 Listiny, jakož i právo na spravedlivý proces, garantované čl. 6 odst. 1, 2 a 3 písm. a) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), neboť došlo k porušení obžalovací zásady a jeho vina nebyla prokázána bez důvodných pochybností. Pokud se Nejvyšší soud odmítl zabývat dovoláním, dopustil se v rozporu s čl. 4 a čl. 90 Ústavy České republiky odepření soudní ochrany základním právům a svobodám. Ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále "zákon Ústavním

soudu") a splňovala i další formální náležitosti a podmínky projednání předepsané zákonem o Ústavním soudu.

Ústavní soud, aniž by jakkoli předjímal výsledek řízení o ústavní stížnosti, usnesením ze dne 17. 3. 2005 odložil výkonatelnost (§ 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 1. 2004 sp. zn. 5 To 32/03 v části výroků, které se týkaly stěžovatele, a to do doby rozhodnutí o ústavní stížnosti, neboť uložená omezení se v daném případě jevila být závažnými a nereparovatelnými zásahy do základních práv stěžovatele za situace, kdy rozhodnutí Ústavního soudu si (vzhledem ke složitosti věci) vyžádalo delší čas, přičemž argumenty stěžovatele byly náležitě zdůvodněny.

Stěžovatel v ústavní stížnosti, která obsahovala podrobnou právní argumentaci doprovázenou odkazy na relevantní nálezy Ústavního soudu, stručně shrnuto namítl, že závěr soudů o tom, že úmyslně pomáhal v podvodu, není v souladu s provedenými důkazy, neboť soudy tento svůj závěr opřely jednak o skutečnost, že stěžovatel vystavil M. Ř. generální plnou moc k řízení P. záložny (dále jen "PZ" nebo "záložna") a jednak že inicioval založení trezorové jistiny, která měla zakrývat manka pokladen jednotlivých poboček, a sám opakovanými výběry takové nezákonné stahování financí ve prospěch M. Ř. podporoval, a to vše ke škodě poškozených členů PZ při vzniku škody ve výši nejméně 276 159 000 Kč. Ani u jedné z těchto skutečností soudy neuvedly, jak souvisí se způsobenou škodou a jak z nich vyplývá závěr o zavinění stěžovatele, což je v rozporu s právem na spravedlivý proces (zde stěžovatel poukázal na nálezy sp. zn. III. ÚS 597/99 ze dne 22. 6. 2000, Sběrná nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 18, nálež č. 97, a sp. zn. III. ÚS 575/01 ze dne 2. 5. 2002, uveřejněn tamtéž, svazek 26, nálež č. 58), které upozornily na nutnost důsledného uplatňování odpovědnosti za zavinění). U pomoci nestáčí, že obviněný měl podezření, že jednání hlavního pachatele není v souladu s trestním zákonem, ale jednání pomocníka musí směřovat k podpoře určitého trestního činu určitě osoby; zde stěžovatel odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 9 Tz 78/64. V napadených rozsudcích není uvedeno, na základě čeho měl stěžovatel vědět o podvodném jednání hlavního pachatele. I klíčové osoby mající přístup ke všem informacím (Mgr. K., JUDr. H. či finanční ředitelka I. Ř.) se o podstatě fungování záložny dozvěděly až po udělení předmětné plné moci, někdy v prosinci 1999, na základě výsledků kontroly Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami.

Stěžovatel v souladu se svou setrvalou obhajobou v ústavní stížnosti uvedl, že založení trezorové jistiny bylo výsledkem jeho snahy neakceptovat chaos v záložně a vytvořit základní rámec její kontroly. Soudy se nijak nevypořádaly s tím, zda byly splněny obchodně a občansko právní podmínky platnosti jak plné moci, tak podmíněného souhlasu s kooptací do představenstva, neboť jinak by musely dospět k závěru, že podmíněný souhlas měl za následek odmítnutí návrhu (§ 36 odst. 1 a § 44 odst. 2 občanského zákoníku), a plná moc vyžadovala podpisy dvou členů představenstva (§ 243 odst. 3 obchodního zákoníku). M. Ř. navíc vypověděl, že na základě plné moci neučinil žádný úkon. Založení trezorové jistiny nebylo zahrnuto ani ve sdělení obvinění, ani v obžalobě - do skutkové věty ji zahrnul až nalézací soud [zde bylo odkázáno na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/96 ze dne 6. 6. 1996 (Sběrná nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 5, nálež č. 43), sp. zn. IV. ÚS 582/99 ze dne 24. 2. 2000 (uveřejněn tamtéž, svazek 17, nálež č. 30), sp. zn. IV. ÚS 565/02 ze dne 29. 9. 2003 (uveřejněn tamtéž, svazek 31, nálež č. 113), sp. zn. III. ÚS 511/02 ze dne 3. 7. 2003 (uveřejněn tamtéž, svazek 30, nálež č. 105), které z hlediska ústavních kautel spravedlivého procesu a obhajovacích práv zdůvodňují nutnost přesného vymezení skutku; stěžovatel rovněž odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2001 sp. zn. 7 Tz 125/2001]. Stěžovatel dále upozornil, že nalézací a odvolací soud bez bližšího odůvodnění zakázaly pořizovat zvukový záznam. Odůvodnění usnesení dovolacího soudu označil stěžovatel za sofistikované zdůvodnění zjevně nespravedlnosti a poukázal na judikaturu Ústavního soudu, zdůrazňující nutnost korespondence mezi důkazy a závěry o vině [sp. zn. III. ÚS 628/2000 ze dne 26. 4. 2001 (Sběrná nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 22, nálež č. 67), sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (uveřejněn tamtéž, svazek 20, nálež č. 181), sp. zn. III. ÚS 258/99 ze dne 21. 10. 1999 (uveřejněn tamtéž, svazek 16, nálež č. 148), sp. zn. III. ÚS 177/04 ze dne 18. 11. 2004 (uveřejněn tamtéž, svazek 35, nálež č. 172)]. Dovolacímu soudu stěžovatel dále vytkl, že se věcně nezabýval námitkami porušení zásady obžalovací a zásady totožnosti skutku, které dle soudu vykročily z mezí dovolacích důvodů. Zde

stěžovatel poukázal na nálezy Ústavního soudu, které takový postup Nejvyššího soudu označily za nepřijatelný z ústavního hlediska [sp. zn. IV. ÚS 565/02 ze dne 29. 9. 2003 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 31, nálež č. 113), sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (uveřejněn tamtéž, svazek 34, nálež č. 114) a sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (uveřejněn tamtéž, svazek 31, nálež č. 141)].

K výzvě se k ústavní stížnosti vyjádřil Městský soud v Praze (dále též jen "městský soud") prostřednictvím předsedkyně senátu JUDr. H. H., která odkázala na jednoznačnou specifikaci viny a její podrobné odůvodnění v napadeném rozsudku. Vyjádřil se též Vrchní soud v Praze, který prostřednictvím předsedy senátu JUDr. J. K. plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. A vyjádřil se také Nejvyšší soud, který prostřednictvím předsedy senátu JUDr. S. R. upozornil, že námitky stěžovatele jsou opakováním setrvalé obhajoby, která však v podstatě namítá své neztotožnění se se zjištěným skutkovým stavem. Námitky ale byly vypořádány v napadeném usnesení, na něž předseda senátu odkázal.

II.

Ústavní soud si vyžádal spis Městského soudu v Praze sp. zn. 2 T 11/2001, z něhož zjistil následující skutečnosti.

Rozsudkem ze dne 20. 12. 2002, sp. zn. 2 T 11/2002 byl stěžovatel shledán vinným tím, že dne 1. 11. 1999 v postavení vrchního ředitele záložny pro Středočeský kraj udělil spoluobviněnému M. Ř. plnou moc ke všem hmotně právním úkonům týkajícím se činnosti záložny, a to z titulu své krátkodobé kooptace do funkce předsedy představenstva této záložny, inicioval založení trezorové jistiny zakrývající manka na jednotlivých pokladnách poboček a sám opakovanými výběry takovéto nezákonné stahování finančních prostředků ve prospěch hlavního pachatele M. Ř. podporoval. V tom soud spatřoval úmyslnou pomoc stěžovatele k trestnému činu podvodu, který byl dle stručného shrnutí výroku skutkově vymezen takto:

"Hlavní pachatelé Ř. a B. měli společně za pomoci stěžovatele a dvou dalších spoluobviněných poté, co byla dne 17. 12. 1996 obviněným Ř. pomocí nastrčených osob a na základě jimi udělených plných mocí založena předmětná záložna, a dne 7. 4. 1997 zapsána do Obchodního rejstříku, Ř. tuto plně ovládl a vyloučil tak rozhodovací a řídicí strukturu založenou podle zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, a bez vědomí jejich členů a cílenou nečinností všech výkonných, kontrolních a úvěrových orgánů výhradně koncentroval jakoukoliv rozhodovací činnost na svou osobu a následně nejpozději od března roku 1999 na spoluobviněného B. [hlavní pachatelé] ve vzájemné shodě neomezeně vedli a řídili záložnu tak, že od počátku roku 1999 do konce roku 1999 záměrně neprovedli jedinou legální ekonomicky zdůvodnitelnou obchodní činnost směřující ke zhodnocení vkladů družstevníků s výjimkou zákonem zakázaných a krajně riskantních tzv. dealingových operací prováděných prostřednictvím účelově založené P., s. r. o. (dále jen "P."), nemající k této činnosti řádné oprávnění. [Přitom] za užití rozsáhlé reklamní kampaně, využívající řadu známých osob činných v oblasti kultury a zábavy, předstírali obchodní činnost a strategii záložny, avšak ve skutečnosti neexistující, slibovali nereálně vysoké zhodnocení vkladů a kont družstevníkům nebyvale vysokými úroky od 16,8 % do 30 % p. a. ... Zejména nepravdivě garantovali zabezpečení přijatých vkladů nad rámec zákona č. 87/1995 Sb. majetkem společnosti Č., a. s., k tomuto účelu založené a nepravdivě prezentované údajným majetkem přesahujícím 1 miliardu Kč. ... Využitím obchodního jména této společnosti a slovní klamavé ochranné známky v rozporu se skutečností, kdy ani tato společnost nevyvíjela žádnou činnost za účelem vytvoření zisku, tímto způsobem vylákali nejméně od 2 930 členů záložny částku nejméně ve výši 276 159 000 Kč, kdy obratem takto získané prostředky bez vědomí členů záložny vyvedli na společnost spjaté s osobou obviněného Ř. a na osoby jemu dobře známé, zejména pod záminkou provedení reklamních služeb, a to v jedenácti případech převedli celkovou částku přesahující 235 milionů Kč, když ostatní finanční prostředky použili ve svůj prospěch, přestože členy záložny záměrně a soustavně přesvědčovali o tom, že záložna zhodnocuje jejich vklady a dosahuje vysokých výnosů, a to všichni ke škodě poškozených členů záložny při vzniku škody nejméně 276 159 000 Kč."

Městský soud v Praze proto stěžovateli uložil dvouletý trest odnětí svobody, který podmíněně odložil na zkušební dobu dvou let. A dále mu zakázal výkon funkce člena statutárního orgánu obchodní společnosti a družstva na dobu dvou let.

V rozsudku se mj. na str. 205 konstatuje, že faktury stěžovatelových firem O. a T. nebyly neoprávněné, jak tvrdila žaloba, neboť stěžovatel vypracoval jak fakturovanou metodiku, tak i školení. Na str. 215 se dále konstatuje, že stěžovatel "jako vysokoškolsky vzdělaná inteligentní osoba nechtěl akceptovat chaos vládnouc v PZ a snažil se vytvořit alespoň základní rámec její kontroly a fungování ... přesto však ... zůstal loajální k jednání Ř. a B., a sám se jako pomocník spolupodílel na jejich trestné činnosti."

Na základě odvolání všech obviněných, rodičů M. Ř., státního zástupce (proti nízkým trestům obviněných) a některých poškozených se věcí zabýval Vrchní soud v Praze, který rozsudkem ze dne 22. 1. 2004 sp. zn. 5 To 32/03 mj. zrušil výrok o trestu pro stěžovatele, jemuž nově uložil pětiletý trest odnětí svobody a zákaz činnosti výkonu funkce člena statutárního orgánu obchodní společnosti a družstva po dobu šesti let a stěžovateli nově uložil povinnost společně a nerozdílně s hlavními pachateli a ostatními pomocníky nahradit ve výroku specifikovanou škodu. Vrchní soud neshledal (str. 25 odst. 1, str. 30 nahofé rozsudku) podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody.

Stěžovatel v odvolání (č.l. 43422) namítal, že výrok o vině založil městský soud na rozporných a nevěrohodných důkazech. Vrchní soud však tyto námitky označil za neúvodné, neboť stěžovatel z titulu svých funkcí (str. 14 odst. 1 rozsudku) vrchního ředitele pro Středočeský kraj a krátkodobě i předsedy představenstva musel vědět, jaký je skutečný stav záložny, že tato nevyvíjí žádnou ekonomicky zdůvodnitelnou činnost a nemůže slibům daným vkladatelům dostát. Vrchní soud konstatoval (str. 21 odst. 3 rozsudku), že podle výpovědi svědka K. nebyl na stěžovateli vyvíjen žádný nátlak, aby funkci předsedy představenstva přijal, byl o to jen usilovně žádán. Dále vrchní soud konstatuje, že pokud stěžovatel "podepisuje plnou moc, činí tak ve funkci předsedy představenstva, protože jinak by takovéto zmocnění poskytnout nemohl, a je logické, že tato plná moc měla pro M. Ř. svůj význam, neboť jinak by nenaléhal na stěžovatele, aby převzal funkci předsedy představenstva. Není rozhodné, jestli plná moc byla či nebyla použita, neboť tímto postupem stěžovatel realizoval jeden ze znaků pomoci k trestnému činu." Dále odvolací soud konstatoval (str. 21 odst. 4 rozsudku): "je tedy zcela nepochybné, že funkci předsedy představenstva ... [stěžovatel] přijal a tuto vykonával. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani zjištění, že ... dne 1. 11. 1999 předal vyjádření k převzetí funkce předsedy představenstva a to za předpokladu, že budou splněny jím navržené podmínky." Odmítnutí kooptace ze dne 8. 11. 1999 označil vrchní soud za krok následný, který jej nezbavuje odpovědnosti za podepsanou plnou moc. Výpověď z pracovní smlouvy ze dne 14. 11. 1999 označil vrchní soud za reakci stěžovatele na to, že M. Ř. byl dne 12. 11. 1999 vzat do vazby a stěžovatel tak jednal proto, že si byl vědom své odpovědnosti a tímto postupem se snažil odvrátit pozornost (?) od své osoby.

Vrchní soud (str. 22 odst. 1 rozsudku) odkazem na zjištění městského soudu dále uvedl, že z titulu svého postavení musel vědět o převodu částky 130 mil. Kč na P., s. r. o., a nemohl přehlédnout jednání obžalovaných. Tento závěr městského soudu označil vrchní soud za logický a opírající se o provedené důkazy. Avšak odůvodnění rozsudku městského soudu na příslušných místech týkajících se stěžovatele obsahuje přesvědčení, že stěžovatel musel o podvodné podstatě záložny vědět, protože jednak svědecké výpovědi zaměstnanců záložny potvrzují stěžovatelovy vstupy do chodu záložny (str. 152 odst. 1 rozsudku městského soudu), jednak z titulu své krátkodobé kooptace podepsal předmětnou plnou moc (str. 192 odst. 2 citovaného rozsudku), jednak inicioval vznik trezorové jistiny (str. 205 odst. 1 citovaného rozsudku) a jednak musel vědět o převodu částky 130 mil. Kč a musel si být vědom podvodného jednání hlavních pachatelů (tamtéž, odst. 2), což bylo důvodem, proč se nechtěl stát statutárním orgánem záložny. Jako ředitel pobočky a později oblastní ředitel a člověk blízký Ř. viděl, že záložna v podstatě neposkytuje úvěry, nevydělává a má značné výdaje. Vrchní soud dále konstatoval (na str. 12-14 rozsudku), že městský soud se důvodně opíral o závěry posudku znaleckého ústavu A., s. r. o. (o němž bude pojednáno níže). Za důvodný označil vrchní soud (str. 22 odst. 2 rozsudku) i závěr městského soudu, že stěžovatel inicioval založení trezorové jistiny, neboť "tato machinace zakrývala

vzniklé manko a [stěžovatel] byl jedním z iniciátorů tohoto postupu, což vyplývá i z jeho výpovědi, že požadoval po M. Ř. dokument, ze kterého by bylo patrné, že sám je oprávněn tomuto vyplácet peníze v hotovosti ... není proto důvodů zpochybňovat tvrzení M. Ř., že to byl právě stěžovatel, který inicioval vznik trezorových úložek, vymyslel vnitřní řád záložny, rozdělení pravomocí, platy a náplně funkcí, rozdělení působnosti vnitřních ředitelů, a je zřejmé, že byl osobou, která ovlivňovala dění a činnost záložny."

Tento rozsudek napadl stěžovatel dovoláním, které Nejvyšší soud usnesením ze dne 30. 9. 2004 sp. zn. 11 Tdo 1108/2004 odmítl, neboť zčásti vycházelo z námitek, které neodpovídaly žádnému zákonem upravenému dovolacímu důvodu (porušení obžalovací zásady a zásady totožnosti skutku), zčásti z námitek, jež byly shledány zjevně neopodstatněnými, a zčásti z námitek, které byly shledány důvodnými, avšak projednání předmětného dovolání v rozsahu, v němž je částečně důvodné (vyčíslení škody), by nemohlo zásadně ovlivnit postavení obviněného a otázka, která by mohla být z podnětu dovolání řešena, není po právní stránce zásadního významu. Stěžovatel v dovolání uplatnil námitky obdobné námitkám obsaženým v ústavní stížnosti. Námitku nesprávné právní kvalifikace (spatřovanou v nenaplnění znaků pomoci a nenaplnění subjektivní stránky) dovolací soud odmítl, neboť stěžovateli bylo zřejmé, co bylo podstatou podvodného jednání hlavních pachatelů, rámcově znal šíři jeho záběru a s ohledem na to v obecných rysech i rozsah jím působených škod si byl vědom též toho, že získané finanční prostředky jsou z větší části ze záložny vyváděny nebo užívány přímo hlavními pachateli, a věděl, že zřízení tzv. trezorové jistiny je pouhou zástěrkou sloužící k zastření odčerpávání finančních prostředků spoluobviněným Ř. a k zakrytí mank na jednotlivých pobočkách, vznikajících výběry finančních hotovostí z jejich účtů. Stěžovatel pomohl spoluobviněnému Ř. již tím, že mu vystavil plnou moc s cílem umožnit mu volné nakládání s finančními prostředky vylákanými podvodně od členů. K vytvoření podmínek pro odčerpání finančních prostředků ze záložny měl přispět i tím, že dal podnět k vytvoření tzv. trezorové jistiny sloužící k zastření převodů těchto finančních prostředků a k zastření mank. Bezprostředně pak pomohl spoluobviněnému Ř. k odčerpání části těchto finančních prostředků tím, že mu je v několika případech poukázal do fiktivně vytvořené trezorové jistiny. Bez jeho přispění by hlavní pachatelé nemohli svůj záměr realizovat způsobem, jakým ho realizovali.

Ze spisu Městského soudu v Praze sp. zn. 2 T 11/2001 Ústavní soud dále konstatuje, že:

- na č. l. 113 je založen dokument ze dne 28. 6. 1999, v němž představenstvo záložny zakládá hotovostní trezorovou jistinu dosahující výše 7 % všech vkladů záložny;
- na č. l. 606-620 je založen dokument "Metodika práce PZ", v němž stěžovatel podrobně z hlediska zásad řízení specifikuje nutné organizačně-technické a kontrolní kroky;
- na č. l. 625 je stěžovatelem podepsaná zpráva (jím vedené) kontrolní komise záložny ze dne 27. 6. 1999, která trezorovou jistinu definuje jako riziko pro hospodaření záložny;
- na č. l. 631 je založeno stěžovatelovo vyjádření ze dne 1. 11. 1999, v němž podmiňuje svou kooptaci na předsedu představenstva záložny mj. provedením auditu účetnictví, vyhotovením zprávy o dosavadním zhodnocení vkladů členů záložny a provedením inventarizace hmotného a nehmotného majetku záložny - bez provedení těchto operací výslovně odmítá převzetí funkce předsedy představenstva;
- na č. l. 632 je pak stěžovatelův dopis ze dne 8. 11. 1999 v němž kooptaci odmítá, neboť záložna požadovala neprodlené obsazení funkce předsedy představenstva, avšak v tak krátké době nebylo možno provést úkony, jimiž stěžovatel podmiňoval svůj souhlas;
- na č. l. 1893 je založen svazek 6a spisu obsahující Policii České republiky vyžádaný znalecký posudek, zpracovaný dne 19. 7. 2001 obchodní společností A., s. r. o., znalecký ústav, kde se na str. 29 konstatuje, že M. Ř. se při uzavírání smluv na reklamní činnost nijak neodvolával na plné moci, přičemž na str. 25 posudku se uvádí, že tyto smlouvy sloužily k odlivu finančních prostředků ze záložny a šlo o skryté poskytování úvěrů právníckým osobám;
- na č. l. 35756 a následujících je výpověď finanční ředitelky, kde uvádí, že s vysokými fakturami za reklamu byla seznámena až při kontrole v prosinci 1999; na č. l. 35 759 finanční ředitelka vypovídá, že prostředky trezorové jistiny se měly fyzicky nacházet v trezoru v bydlšti M. Ř., avšak dle jejího názoru

- jistina měla sloužit k zakrytí mank; na č. l. 35760 finanční ředitelka vypovídá, že k 30. 9. 1999 potvrdila existenci peněz v jistině s tím, že nápad provést fiktivní kontrolu dostala ona v dobré víře, aby byla zachráněna záložna a nebylo uškozeno M. Ř.; na č. l. 35760 (a v protokolu o hlavním líčení na č. l. 41700) se uvádí, že finanční ředitelka při návštěvě bydlšti M. Ř. dne 21. 1. 2000 z jeho výrazu "žádný nejsou, všechny jsou vymrďány" pochopila, že peníze v jistině nejsou; na č. l. 35761 finanční ředitelka vypovídá, že prostředky převáděné ze záložny na P. sloužily k navýšení základního jmění P., dealing přinesl efekt jen jednou, a to jen ve výši 790 tisíc Kč;
- na č. l. 35381 je založena výpověď K. B., v níž uvádí, že stěžovatel kooptaci do funkce předsedy představenstva záložny odmítl;
- na č. l. 38902 je založena plná moc ze dne 1. 11. 1999, jíž stěžovatel zastupující záložnu (bez uvedení titulu zakládajícího toto jednatelské oprávnění) zmocňuje M. Ř. k zastupování záložny vůči třetím osobám, k uzavírání smluv za záložnu, včetně provádění "jakýchkoli finančních operací" a k řízení a koordinaci záložny;
- na č. l. 41619 je založen protokol o hlavním líčení ze dne 20. 6. 2002, kde spoluobviněný K. vypověděl, že hlavní pachatel B. roztrhal listinu, jíž stěžovatel odmítl kooptaci;

- na č. l. 42034 je založen protokol o hlavním líčení dne 24. 7. 2002, kde personální ředitel P. K. vypověděl, že stěžovatel do tří nebo čtyř dnů sdělil, že odmítá kooptaci na funkci předsedy představenstva.

Podle § 44 odst. 2 zákona může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytli, a proto bylo od ústního jednání upuštěno.

III.

Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud není oprávněn rozhodovat o vině a trestu stěžovatele, ale je oprávněn posoudit, zda rozhodnutím obecných soudů nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod [srov. např. nálezy ze dnů 20. 3. 2002 sp. zn. I. ÚS 615/01 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 25, nálež č. 35), 26. 3. 1999 sp. zn. II. ÚS 301/98 (uveřejněn tamtéž, svazek 13, nálež č. 45), 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (uveřejněn tamtéž, svazek 3, nálež č. 34), 15. 10. 2002 sp. zn. IV. ÚS 78/02 (uveřejněn tamtéž, svazek 28, nálež č. 129)].

Nejprve Ústavní soud podrobil napadené rozhodnutí zkoumání, zda nedošlo k porušení základního práva stěžovatele na osobní svobodu, které garantuje čl. 8 odst. 1 Listiny.

Článkem 8 odst. 1 Listiny se zaručuje každému osobní svoboda. Dle ustanovení čl. 8 odst. 2 věty první Listiny nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Ustanovení odstavce 2 tak vytváří prostor a zároveň stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Zbavením svobody ve smyslu tohoto ustanovení je třeba rozumět odnětí, resp. omezení osobní svobody.

Každý zákonem předvídaný zásah do základních práv je třeba odůvodnit tak, aby z odůvodnění vyplýval účel, pro který je základní právo (v daném případě osobní svoboda) omezováno, přičemž účel omezení Listina buď u některých základních práv výslovně vymezuje (např. udržení veřejného pořádku, ochrana zdraví, mravnosti, veřejné bezpečnosti), anebo předvídá, že účel omezení vymezí zákonodárce v zákonu, na jehož vydání odkazuje. Přitom ponechává prima facie diskreci při výběru účelů zákonodárci (viz nálež Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2005 sp. zn. IV. ÚS 689/05, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 39, nálež č. 225).

To je také případ čl. 8 odst. 2 Listiny, který předvídá úpravu účelu omezení osobní svobody zákonem, tj. trestním řádem, při jehož aplikaci soud postupuje v řízení, na jehož konci rozhoduje o vině a trestu obviněného. Při interpretaci a aplikaci základní právo omezujícího zákona je soud povinen postupovat tak, aby minimalizoval zásah do základního práva, a to výběrem, popřípadě výkladem aplikačních podmínek prostředků, které mají vést k naplnění účelu zákonem sledovaného, tj. v případě trestního

řádu především ke zjištění trestných činů řádným postupem orgánů činných v trestním řízení. V daném případě jde o ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, která upravují postup při získávání a zejména při hodnocení důkazů. Jako v případě každého omezení základního práva, tak i v tomto případě je třeba trvat na tom, že musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí řádnost postupu seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda následně omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav. Proces hodnocení důkazů a jeho výsledek musí šetřit základní zásady trestního řízení.

Stěžovatel byl stíhán za jednání, jehož těžiště bylo zástupcem obžaloby spatřováno v tom, že měl úmyslně pomáhat v podvodu, který byl spatřován v provozování záložny slibující zhodnocení vkladů bez toho, aniž by reálně byla schopna svěřené prostředky zhodnocovat. Naplnění znaků pomoci bylo z hlediska objektivní stránky spatřováno v podpisu plné moci a v iniciaci založení trezorové jistiny. Z odůvodnění rozsudku vrchního soudu nelze zjistit, o jaké konkrétní důkazy se závěr o úmyslném zavinění opírá. Stěžovatel setrvale namítal, že (minimálně do doby udělení předmětné plné moci) podvodnou podstatu fungování záložny neodhalili ani odborníci ze státního dohledu, ani lidé dlouhodobě zapojení do vedení záložny, byť měli, na rozdíl od stěžovatele, přístup k jejímu účetnictví. Tato stěžejní námitka obhajoby zůstala nevyřešena.

Stěžovatele vyděluje ze skupiny osob zapojených do nejvyšších struktur záložny tvrzené předsednictví v představenstvu a udělení plné moci. Vrchní soud se z hlediska soukromého práva vůbec nezabýval tím, zda se stěžovatel předsedou skutečně stal (k protiústavnosti postupu soudu, který při trestněprávním posuzování nerespektuje soukromoprávní konstrukci úkonů srov. náleze ze dne 25. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 558/01 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 31, náleze č. 136). Ve spise jsou přitom obsaženy důkazy (viz např. č. I. 631, 632, 1893, 35381, 42034), z nichž plyne, že stěžovatel se předsedou nestal, neboť nebyla splněna podmínka stanovená v jeho úkonu, jímž s kooptací podmíněně souhlasil. Pokud soud stěžovatelovo odmítnutí chtěl interpretovat jako logickou reakci stěžovatele na zatčení M. Ř., pak měl zdůvodnit, na základě jakých důkazů nelze právě zatčení zakladatele záložny např. považovat za (teprve) první jasný signál, že podnikání záložny je podvodné.

Ostatně za signál podvodné podstaty záložny mohl stěžovatel považovat i neakceptování jeho podmínek přijetí kooptace.

Vinu stěžovatele nedokládá ani jeho podíl na iniciování trezorové jistiny. V řízení bylo prokázáno, že M. Ř. na převzaté peníze podepisoval příjmové doklady. Proto není zřejmé, jak by mohl samotný fakt, že stěžovatel navrhl, aby bylo o těchto prostředcích účtováno jako o penězích v trezorové jistině, doložit jeho úmysl, neboť takový návrh mohl být zcela v souladu se stěžovatelem známým reálným stavem věci a se sdělením M. Ř. o účelu použití přebíraných financí. Toto jednání nelze na podkladě provedených důkazů se žádoucí mírou jistoty (§ 2 odst. 5 věta první trestního řádu) považovat za doklad trestného úmyslu stěžovatele. Naopak, tato snaha může zapadat do (městským soudem akceptovaného) úsilí stěžovatele vtisknout chaotické činnosti záložny řád. Taková motivace stěžovatele může vyplývat i z podmínek souhlasu s kooptací. To, co obžaloba bez jakýchkoli pochyb označila jako doklad trestného počínání stěžovatele, mohlo být stejně dobře snahou stěžovatele promítnout reálný stav hospodaření záložny do účetnictví, jak to ostatně vyplývá ze zásady věrného a poctivého účetnictví (§ 7 odst. 1 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v platném znění, resp. pravidlo "true and fair view" mezinárodních účetních standardů IAS či EU GAAP). Ze stejných důvodů je pochybné, že tímto jednáním (a udělením plné moci) byl naplněn znak pomoci, tedy že stěžovatel hlavním pachatelům odstranil překážky bránící trestnému jednání.

Ze zásad hodnocení důkazů (§ 2 odst. 5 a 6 trestního řádu) a ze zásady presumpce nevinu (§ 2 odst. 2 trestního řádu, resp. čl. 40 odst. 2 Listiny) vyplývá, že jsou-li možné dva či více výkladů provedených důkazů, nelze učinit zjištění, které nejvíce zatěžuje obviněného, a to právě s ohledem na presumpci nevinu.

Ústavní soud ve vztahu k ústavnosti důkazního řízení zaujímá ustálený postoj, kdy v řízení o ústavních stížnostech vyčleňuje "případy důkazů opomenutých, případy důkazů použitých v rozporu s procesními předpisy a konečně případy svévolného hodnocení důkazů provedeného bez jakéhokoliv akceptovatelného racionálního logického základu. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti je v daném ohledu povolán korigovat pouze nejextrémnější excesy." (za všechny srov. náleze ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 173/02, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 28, náleze č. 127, nebo zamítavý náleze ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03, uveřejněn tamtéž, svazek 33, náleze č. 91).

Obhajobu stěžovatele, který namítal, že se důvodně domníval, že se nedopouští ničeho trestného, bylo třeba náležitě vypořádat, tak aby bylo možno dospět k závěru, že stěžovatelovo odsouzení neporušuje jeho základní právo na osobní svobodu. Avšak vrchní soud se spokojil s odkazem na rozsudek městského soudu, který však rovněž nepodporuje závěr (či spíše přesvědčení) o vědomosti stěžovatele o podvodné podstatě záložny odkazem na jednoznačné důkazy (viz výše citované části rozsudku městského soudu). Bylo třeba zdůvodnit, proč měl stěžovatel z převodu prostředků na P. usoudit, že jím nejsou prostředky záložny zhodnocovány, a proč měl vědět, že garance společnosti Č. je fikcí. Stručně řečeno, bylo třeba přesvědčivě a logicky propojit shromážděné důkazy se závěrem o srozumění stěžovatele s tím, že podstata fungování záložny je podvodná a že podpisem plné moci a iniciací trezorové jistiny pomáhá v podvodu, což se nestalo. Závěr o vině stěžovatele byl opřen o souhrnná zjištění, z nichž při bližším zkoumání vina stěžovatele nevyplývá, neboť vždy může uplatnit účinnou námitku. Úvahy vrchního soudu odporují i pravidlům logiky, neboť výrok klade stěžovateli za vinu, že pomáhal hlavním pachatelům v podvodu za situace vyřazení řídicích a kontrolních struktur záložny, při cílené nečinnosti všech výkonných, kontrolních a úvěrových orgánů, přičemž odůvodnění (odkazem na rozsudek městského soudu) fakticky dovozuje vinu stěžovatele i z toho, že chtěl ve fungování záložny ustavit řád a kontrolu. Tento evidentní extrémní rozpor nemohl Ústavní soud přehlédnout.

Nejvyšší soud nenapravit nerespektování esenciálních pravidel spravedlivého procesu, jichž se při konstrukci závěru o stěžovatelově vině dopustil vrchní soud, jak bylo konstatováno výše. Přitom dovolání stěžovatele a trestní řád interpretovaný ústavně konformním způsobem dávaly k nápravě prostor. Ústavní soud v nálezu ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 55/04 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 34, náleze č. 114) konstatoval, že dovolací soud není této povinnosti zproštěn ani odkazem na mimořádnost dovolacího řízení (srov. i obdobný náleze ze dne 14. 3. 2005 sp. zn. IV. ÚS 343/04, uveřejněn tamtéž, svazek 36, náleze č. 55). Navíc otázka (ze soukromoprávních východisek) namítané neplatnosti kooptace a plné moci byla plně podřaditelná pod uplatněný dovolací důvod [§ 256b odst. 1 písm. g) trestního řádu], avšak Nejvyšší soud ji ze soukromoprávního hlediska nevyřadil. Tak pokračoval v porušení základního práva stěžovatele, garantovaného čl. 8 odst. 1 Listiny

Dalšími namítanými porušeními se Ústavní soud nezabýval. Vrchní soud v Praze v dalším řízení bude muset zhojit konstatované vady a případně zvážit, zda věc nevrátí Městskému soudu v Praze, neboť je zřejmé, že konstatované vady mají svůj počátek již v obžalobě (č. I. 39270 a násl.). Protože však rozhodnutí soudu první instance nebylo ústavní stížností napadeno, nemohl je Ústavní soud zrušit, jsa vázán ve smyslu své ustálené judikatury petitem návrhu.

Ústavní soud proto ústavní stížnosti zcela vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené usnesení Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.